

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra primární a preprimární edukace

Příprava leváků na nástup do školy

Bakalářská práce

Autor:	Mgr. Lenka Vítková
Studijní program:	Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Učitelství pro mateřské školy
Vedoucí práce:	Mgr. Soňa Lánská
Oponent:	Mgr. Jitka Vítová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Mgr Lenka Vítková

Studium: P17K0130

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Název bakalářské práce: **Příprava leváků na nástup do školy**

Název bakalářské práce AJ: Preparing left-handed students for attending school

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou levorukých dětí v mateřské škole a jejich přípravou na nástup do školy. Cílem práce je vytvořit ucelený soubor úkolů a činností z oblasti sebeobsluhy, hrubé motoriky, grafomotoriky, které by mohly dítěti usnadnit nástup do školy. Práce by mohla sloužit i učitelkám v mateřské škole jako zdroj inspirace pro práci s leváky. Práce bude rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V první části budou vysvětleny základní pojmy týkající se levorukosti, jako je lateralita, dominance, test laterality. Dále zde budou nastíněny problémy, se kterými se může levoruké dítě při vstupu do mateřské školy setkat. V druhé, praktické, části budou představeny zásady pro práci s leváky, různé pomůcky, náměty na činnosti a konkrétní nápady z praxe, které mohou usnadnit levákům vstup do školy.

SOVÁK, M., 1985: Výchova leváků v rodině. Praha: SPN. ISBN 14-314-85
VODIČKA, I., 2015: Nechte leváky drápat. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0992-8
OTEVŘELOVÁ, H., 2016: Školní zralost a připravenost. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1092-4
ŠMELOVÁ, E., PRÁŠILOVÁ, M., 2018: Didaktika předškolního vzdělávání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1302-4

Garantující pracoviště: Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Soňa Lánská

Oponent: Mgr. Jitka Vítková, Ph.D.

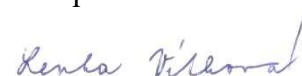
Datum zadání závěrečné práce: 31.5.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Příprava leváků na nástup do školy* vypracovala pod vedením vedoucí závěrečné práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 16.5.2022

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce Mgr. Soně Lánské za odborné vedení, cenné rady, vstřícnost a čas, který mi věnovala.

Dále děkuji svým kolegyním v Mateřské škole a Základní škole Na Daliborce, které mi umožnily projekt realizovat.

V neposlední řadě patří velký dík i mé rodině za podporu.

Anotace

VÍTKOVÁ, Lenka. Příprava leváků na nástup do školy. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 60 s. Bakalářská práce.

Ve své práci se zabývám přípravou leváků v mateřské škole na nástup do školy. V první části práce popisuji leváctví jako přirozený projev laterality, zabývám se pojmy lateralita, dominance, test laterality, dále připomínám problém přeučování na praváka a věnuje se i současnému pohledu na leváky a jejich postavení v mateřské škole.

Druhá část práce je věnovaná praktickému výzkumu – přípravě leváků na nástup do školy. Na základě odpovědí učitelek mateřských škol posbíraných v dotazníku a řízeném rozhovoru je sestavena sada materiálů, pomůcek a nápadů pro práci s leváky v předškolním věku. Ty jsou pak ověřeny v rámci týdenního projektu v mateřské škole při práci s leváky.

Klíčová slova: levák, lateralita, předškolní vzdělávání

Annotation

VÍTKOVÁ, Lenka. *Preparing left handed students for attending school*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. 60 pp. Bachelor Degree Thesis.

In my thesis I deal with the preparation of left-handers in kindergarten to start school. In the first part of the thesis they describe leftism as a natural manifestation of laterality, I deal with the concepts of laterality, dominance, laterality test, I also remind the problem of retraining on the right and also deals with the current view of leftists and their position in kindergarten. The second part of the work is devoted to practical research - preparing lefties to start school. Based on the answer of the kindergarten teacher collected in the questionnaire and the guided interview, a set of materials, aids and ideas for working with preschoolers is compiled. These are then verified as part of a weekly project in kindergarten while working with left-handers.

Key words: leftist, laterality, preschool education

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: 16.5.2022

Podpis studenta:

Obsah

1. Úvod.....	1
1.1. Pravák nebo levák?	2
2. Leváctví jako projev laterality	3
2.1. Lateralita	3
2.2. Lateralita a dominance.....	4
2.3. Typy a stupně laterality	4
2.4. Lateralita a dědičnost.....	6
2.5. Lateralita a vývoj řeči	6
3. Problematika přeučování	7
4. Diagnostika laterality	10
4.1. Matějčkův – Žlabův test laterality	11
4.2 Další testy laterality	13
5. Leváci v předškolním věku	14
5.1. Leváci v mateřské škole	14
5.2. Příprava na psaní	16
6. Současný pohled na levorukost.....	18
7. Příprava leváků na nástup do školy – popis výzkumu	19
7.1. Výzkumné šetření	19
7.2. Plán výzkumu	20
7.3. Interpretace získaných dat	22
8. Soubor materiálů pro práci s leváky	26
8.1. Jemná motorika a grafomotorika	27
8.2. Sebeobsluha	30
8.3. Běžný den v MŠ	32
8.4. Pomůcky pro leváky	33
9. Projekt „Už budu školák“	34
9.1. Základní údaje o projektu	34
9.2. Myšlenková mapa.....	36
9.3. Příprava projektu	36
9.4. Realizace projektu	40
9.4.1. Pondělí – Už budu školák	41
9.4.2. Úterý – předmět psaní	42
9.4.3. Středa - předmět stolování	44

9.4.4. Čtvrtek - předmět oblékání	45
9.4.5. Pátek – předmět tělocvik.....	46
10. Evaluace projektu	47
11. Závěrečné zhodnocení projektu	49
11.1. Vstupní a výstupní test	50
11.2. Oblast jemné motoriky a grafomotoriky	51
11.3. Sebeobsluha	52
11.4. Běžný den	53
11.5. Závěrečné shrnutí	54
12. Závěr.....	56
13. Zdroje	58
14. Přílohy	1
14.1. Vstupní test.....	1
14.2. Výstupní test.....	2
14.3. Vstupní test – pracovní listy	3
14.4. Výstupní test – pracovní listy	4
14.5. Úchop tužky.....	5

1. Úvod

Leváci tvoří přibližně desetinu obyvatelstva a žijí s námi odnepaměti. Podle archeologických nálezů už v době kamenné byli praváci a leváci. Tak proč byli leváci až donedávna přeučováni, proč je v některých kulturách levá ruka považována za nečistou, proč existuje tolik mýtů o levácích?

Leváci vždy byli v menšině, v současné době tvoří asi desetinu populace, dříve to bylo oficiálně méně, zřejmě z důvodu přeučování a různých perzekucí. Proto je naše společnost považována za pravorukou, pravou rukou se zdravíme, pravou ruku podáváme při gratulaci, při náboženských obřadech, písmo, pravidla při stolování, nářadí a nástroje, oblečení, vybavení domácnosti... vše je uzpůsobeno pro praváky. Leváci se musí už od malička přizpůsobovat a hledat různé způsoby, jak v pravorukém světě obstát. A není to vždy jednoduché. Malé dítě musí překonat pokusy rodičů a prarodičů o přeučení, prosadit si lžici v levé ruce, později bojuje se zipem a knoflíky a po nástupu do mateřské školy se poprvé naplno setkává s pravorukým prostředím a jeho nástrahami. V předškolním roce, případně po nástupu do první třídy přichází rána největší – psaní a čtení zleva doprava, tedy naprosto proti přirozenému směru leváků. Tady potom záleží nejen na dítěti, ale i na rodičích a učitelkách v mateřské škole, jak snadno dítě všechno zvládne a připraví se na vstup do školy.

Já sama jsem levák, moje děti také, proto se mě toto téma osobně dotýká a zajímá mě. Z vlastní zkušenosti vím, že každý člověk je jinak silně stranově vyhraněný, někdo „vpluje“ do světa praváků snadno, někomu to působí velké potíže ještě v první, druhé třídě, někomu po celý život. Proto mě zajímalo, jak a zda vůbec se s malými leváky v předškolním věku pracuje, zda si učitelky v mateřské škole uvědomují, že být levák neznamena jen psát druhou rukou, jak připravují leváky na nástup do školy.

Ve své práci se budu zabývat jednak teoretickými základy leváctví, pokusím se vysvětlit základní pojmy, jako je lateralita, dominance, testy laterality. Dále se podívám na problémy, které sebou nese přeučování, jev ve školním prostředí zakázaný, ale v rodinách stále velmi častý.

Hlavním cílem práce je však zjistit v mateřských školách, jak učitelky pracují s leváky, jestli si všimají nějakých potíží, zvláštností, které mají leváci mají. Použiji dotazník, ve kterém budu sbírat jednak data o počtech leváků a potížích, které mohou mít, ale hlavně se zaměřím na

nápady pro práci s leváky. Učitelky v mateřských školách mají spousty nápadů a osvědčených her, motivačních básniček a postupů, jak děti naučit různé činnosti, bude mě proto zajímat, jestli se některé z nich týkají i práce s leváky. Všechny tyto poznatky bych chtěla sestavit do uceleného souboru a vyzkoušet přímo ve třídě předškoláků v rámci týdenního projektu.

Na základě poznatků z celého týdne potom zkusím ohodnotit jednotlivé materiály a nápady a odpovědět na výzkumné úkoly, které jsem si na začátku výzkumu stanovila.

1.1. Pravák nebo levák?

Kterou rukou se natahuje po hračce? Do které ruky bere lžíci? A co tužka, je v pravé? Bude moje dítě pravák, nebo levák? Těmito otázkami se velice často zabývají rodiče malých dětí. I v dnešní době, kdy už je překonaná myšlenka, že leváctví je zlovyk, odchylka od normálu nebo dokonce patologie, je otázka praváctví a leváctví u dítěte jednou ze zásadních.

Žijeme v pravoruké společnosti, naše civilizace se po tisíce let vyvíjela jako pravoruká. Už pravěký člověk, když začal zdokonalovat své prvotní nástroje, je vyráběl ve prospěch pravé ruky. Se zdokonalováním a postupnou specializací nástrojů se tento jev ještě prohluboval. A s rozvojem civilizace a kultury se čím dál více rozšiřovalo používání pravé ruky. Čtení a psaní se ustálilo směrem zleva doprava, tedy směrem výhodnějším pro praváky, při pozdravu podáváme pravou ruku, při náboženských úkonech je používána též ruka pravá. I nástroje a nářadí jsou konstruovány tak, aby lépe vyhovovaly pravákům. I při pravidlech správného stolování musíme přemýšlet nad používáním pravé a levé ruky.

Je zajímavé, že i v některých lidových mýtech a pověrách je používání levé ruky považováno za špatné, dokonce nebezpečné. Tak například potřesení levou rukou je zlým znamením, v některých kulturách dokonce hrubou urážkou, pokud někoho svrbí levá ruka, znamená to finanční problémy. I tato lidová tvořivost vychází z dlouhověké pravoruké tradice. Levá ruka byla vždy považována za pomocnou, v některých kulturách dokonce nečistou. I čarodějnické procesy na počátku novověku pracovaly s pravolevou orientací, hledala se znaménka na levé části těla, asymetrie vlevo, ženy levačky byly považovány za spojenkyně ďábla a upalovány. (Healey, 2015)

Pravoruká společnost, ve které žijeme teď, se utvářela po tisíce let. Vychází z pravěkých a starověkých tradic, které se postupně upevňovaly a prostupovaly do života běžného člověka. V dnešní době se už nikdo nediví, pokud vidí člověka psát nebo jíst levou rukou, malé děti nejsou

trestány za podávání levé ruky, ve školách a školkách se násilně nepřeučují desítky dětí na praváky, přesto je spousta běžných úkonů v našem životě uzpůsobena pro praváky a leváci se musí přizpůsobit a poprat se všemi problémy, které se jim v pravorukém světě staví do cesty. Čím to tedy je, že někdo píše pravou a jiný levou rukou?

2. Leváctví jako projev laterality

V dnešní době už je vědecky potvrzeno, že leváctví není zlovyk, ani odchylka od normálu nebo patologický jev. Je jasně dáno, že levák i pravák jsou oba stejně hodnotné osobnosti bez ohledu na to, kterou ruku používají.

2.1. Lateralita

Přednostní užívání levé nebo pravé ruky je projevem tzv. laterality. „*Lateralitou nazýváme převahu jednoho z párových orgánů (smyslových a hybných), popř. převahu jedné poloviny orgánu nepárového.*“ (Sovák, 1966, str. 8) Taková převaha může být tvarová, tedy jeden párový orgán je silnější než druhý. To ale nemusí nutně souviset se stranovou preferencí člověka, tedy že pravák bude mít větší a silnější pravou ruku, ale spíše s výkonem povolání nebo jednostranně zaměřeným sportem nebo jinou činností.

Levorukost nebo pravorukost ovlivňuje lateralita funkční, tedy přednostní užívání jednoho z párových orgánů, v tomto případě rukou. Potom je ruka, nebo jiný párový orgán, který vykonává náročnější, jemnější případně nebezpečnější práci přednostně nazýván orgánem vedoucím. Druhá ruka nebo jiný párový orgán je potom pomocný. To neznamená, že se do činnosti nezapojuje vůbec, je však v pozici druhořadé, pomáhá a hlavní činnosti vykonává orgán vedoucí. (Sovák, 1966)

Lateralita, tedy přednostní používání levé nebo pravé ruky, je tedy přirozeným projevem člověka, je fyziologicky dána každému člověku, není tedy návykem, ani zlovykem.

Činnost ruky, jako i všech ostatních orgánů, je řízena nervovými centry v ústředním nervovém systému. Pohyby rukou, nohou nebo očí nejsou tedy samovolnými pohyby daných svalů, ale za každým pohybem stojí podnět z nervového centra v mozku. „*Každý z párových orgánů je ovládán a řízen z odpovídajících center na příslušné mozkové polokouli. Protože nervové dráhy*

v ústředním nervstvu se z větší části překřičují, pak pravostranné orgány jsou řízeny z center levé mozkové polokoule, orgány levostranné z center pravé mozkové polokoule.“ (Sovák, 1966, str. 9)

2.2. Lateralita a dominance

V praxi to znamená, že pravou ruku řídí centra v levé mozkové hemisféře, levou ruku naopak centra v pravé. Jelikož ale v přírodě nemůže být nic naprosto symetrické a shodné, je i u člověka jedna hemisféra dominantní. *„Dominanci označujeme hodnotnější strukturální (tkáňový) základ, a tím i zdatnější výkonnost této polokoule (buď celé nebo jen některých částí) vzhledem k výkonnosti polokoule druhé.*“ (Sovák, 1960, str. 20)

Dominance jedné mozkové hemisféry je naprosto přirozený jev, člověku vrozený, do jisté míry dědičný, určený biologickou strukturou nervstva. Dominance se potom projevuje na periférii těla, jako lateralita jednoho z párových orgánů. Dominance jedné z mozkových hemisfér je vlastností centrálního nervového systému, nelze ji změnit ani přeučit, lateralita je jejím projevem. Pokud má tedy člověk dominantní pravou mozkovou hemisféru, bude levákem, pravák má potom dominantní levou hemisféru. (Sovák, 1960)

Lateralita je tedy odrazem dominance. Její projevy jsou ale u každého člověka jiné. Lateralitu lze do jisté míry ovlivnit výchovou a působením prostředí. U praváků se její projevy výchovou posilují. Leváci mají situaci trochu složitější, musí se vypořádat s překážkami, které před ně staví pravoruké prostředí. Pokud jsou ale malí leváci podporováni a mohou se svobodně rozvíjet, není jejich levorukost v životě žádnou překážkou. Jinak je tomu u leváků, pokud dochází k přeučování, tedy potlačování přirozené laterality. I přes to ale vrozenou dominanci jedné mozkové hemisféry nelze změnit. (Sovák, 1961)

2.3. Typy a stupně laterality

Jak bylo řečeno výše, dominanci, tedy vrozený základ každého člověka nelze změnit, lateralitu, tedy projev dominance, ano.

Nejpřirozenějším stavem je přednostní užívání té ruky (nohy, oka, ucha), které je shodné s vrozeným typem laterality. Tedy levák používá přednostně svou levou ruku, nohu a oko, pravák

naopak. I v současné době ale na vrozenou lateralitu působí vlivy pravoruké civilizace, proto se může stát, že méně vyhraněný levák sám od sebe začne právě pod vlivem okolí používat ruku pravou. V minulosti, vlivem násilného přeučování v rodinách i ve školách bylo takových lidí násobně více.

Podle převahy užívaného orgánu rozeznáváme praváky, leváky a lidi stranově nevyhraněné. Utváření lateralit je postupný proces, který probíhá od narození přibližně do čtyř pěti let. Malé dítě střídá při různých činnostech obě ruce, přehazuje lžičku z jedné ruky do druhé, kreslí jednou pravou, jindy levou rukou. Před nástupem do školy už by ale dítě mělo preferovat užívání jedné ruky (nohy, oka, ucha).

Podle Drnkové a Syllabové rozeznáváme pět stupňů lateralit horních končetin:

„L vyhraněné leváctví

L- méně vyhraněné leváctví

A nevyhraněná lateralita neboli ambidextrie

P- méně vyhraněné praváctví

P vyhraněné praváctví“ (Drnková, Syllabová, 1991, str. 13)

Podle vztahu oka a ruky rozeznáváme tři typy lateralit – souhlasnou, zkříženou a neurčitou. Podle vztahu oka a ruky určujeme tyto typy především kvůli testům v pedagogicko - psychologických poradnách, jelikož vztah oka a ruky má velký význam pro nácvik čtení a psaní v první třídě. O souhlasné lateralitě mluvíme tehdy, jestliže člověk užívá přednostně levou ruku a levé oko, nebo naopak.

O zkříženou lateralitu se jedná v případě, že člověk přednostně užívá pravou ruku a levé oko nebo levou ruku a pravé oko. Zde ale nezáleží na tom, jestli dané oko vidí ostřeji nebo je na druhém oční vada. Zkřížená lateralita se může projevit problémy při nácviku čtení a psaní, není to však pravidlem. Pokud je zkřížená lateralita překážkou při nácviku čtení a psaní, v mateřské škole při kreslení, napodobování tvarů a obtahování, existují různé cviky na propojování mozkových hemisfér, tak zvaná cvičení do kříže.

Posledním typem lateralit je lateralita neurčitá, kdy oko ani ruka nejsou vyhraněné. V takovém případě mluvíme o tzv. ambidextrii, tedy obourukosti. Člověk v takovém případě může střídát v různých činnostech obě ruce, obě jsou stejně šikovné i při velice jemných a přesných činnostech. Takový člověk se ve škole většinou přikloní k užívání pravé ruky při psaní, protože

střídání rukou a přehazování tužky z jedné strany na druhou ve škole není trpěno. Při dalších činnostech, které přímo se školou nesouvisí, ale mohou takoví lidé ruce při práci svobodně střídat. (Kryštofová, 2022, www.opppvyskov.cz)

Lateralita je pak u různých lidí různého stupně, od silně vyhraněných praváků nebo leváků, kteří mají svou vedoucí ruku (nohu, oko) výrazně šikovnější, po téměř nevyhraněné praváky nebo leváky, u kterých jsou rozdíly v používání párových orgánů téměř nepatrné. (Healey, 2015)

2.4. Lateralita a dědičnost

To, jestli se dítě narodí jako levák nebo pravák, ovlivňuje z velké míry dědičnost. Některé výzkumy dokazují, že až 45 procent dětí, které se narodí levorukým rodičům budou leváci, 25% leváků se pak narodí levorukým matkám. U levorukých otců je potom pravděpodobnost narození leváka asi dvacetiprocentní. (Healey, 2015)

Dědičnost je ale jen jedním z faktorů, které hrají roli při výsledné preferenci pravé nebo levé ruky. Vliv prostředí je i v tomto případě značný. Pokud je dítě méně vyhraněný levák, nebo je tlak okolí na jeho pravorukost příliš silný, dítě nastupuje do školy už jako zjevný pravák a jeho vrozená levorukost se nemusí už nikdy projevit.

V současné době se počet leváků v populaci uvádí 10 – 15%. Z vědeckých výzkumů, které se zabývají dědičností lateralit vyplývá, že by leváků a praváků mělo být přibližně půl na půl, pod vlivem prostředí, kultury nebo slabé stranové vyhraněnosti až nevyhraněnosti se v dospělosti k leváctví kloní právě 10 – 15% populace. V minulosti bylo toto číslo samozřejmě nižší, téměř každé levoruké dítě bylo přeučováno a úspěšnost byla vysoká. (Vodička, 2012, www.levactvi.cz)

2.5. Lateralita a vývoj řeči

Kromě obratnosti ruky je specificky lidským znakem používání řeči. Dítě se rodí do mluvícího prostředí, už od narození vnímá hlasy a melodiku řeči, postupně se pokouší ji napodobovat. Zároveň s tím se rozvíjí motorika, hrubá i jemná. Řeč se vyvíjí ve stejné době jako motorika, dítě jednotlivé činnosti doprovází zvukovými projevy a postupně slovy. Je možné tedy říci, že

jak se rozvíjí lateralita a zdokonalují se činnosti vedoucího párového orgánu, zdokonaluje se i řeč. Je to dáno tím, že řečová centra v mozku jsou uložena v kůře té mozkové hemisféry, která je dominantní pro užívání párových orgánů. Tedy leváci mají centrum řeči uloženo v pravé mozkové hemisféře a praváci v levé. Lateralita a řeč se tedy vyvíjí současně, vývoj obratnosti ruky podporuje vývoj řeči a naopak. (Synek, 1991)

Pokud se dítě vyvíjí přirozeně jako pravák nebo levák, s největší pravděpodobností se vyvíjí přirozeně i řeč. Problémy s vývojem řeči mohou nastat u přeučovaných dětí. V současné době se násilné přeučování už v takové míře neprovádí, v dobách minulých zaznamenávali dětské psychologové a pedagogové v poradnách případy koktání, překotné řeči nebo celkově opožděného vývoje řeči právě u dětí přeučovaných na praváky.

Doktor Sovák, který se v 60. letech jako jeden z prvních začal zabývat problematikou leváctví a přeučování na praváky, o vztahu ruky a řeči říká: „*U leváka, který byl násilně přecvičován na praváctví už od útlého věku, nastávají nejzávažnější změny, a to v rozvoji motoriky a řeči. Potlačováním levé ruky a vynucováním si ruky pravé, rozvíjí se pak obratnost na ruce, a tudíž i na mozkové polokouli pomocné, nikoliv na vedoucí. (...) Základní řečové spoje v mozku vytvářejí se na té polokouli, která řídí činnost užívané ruky. U přecvičovaného leváka je tedy levá polokoule nevedoucí, pomocná, a tudíž méně hodnotná, než je vrozeně vedoucí polokoule pravá. Pak vlivem násilného přecvičování leváka vytváří se jako řídicí orgán pro řeč, a tudíž i pro nejvyšší činnosti člověka právě ta méně hodnotná, nevedoucí polokoule. Proto ani výkon ruky ani výkony řeči nemohou být u přecvičovaného leváka tak zdatné, jak by odpovídaly vrozenému základu dominantní polokoule, zde funkčně nevyužitě.*“ (Sovák, 1960, str. 29)

Z toho je patrné, že lateralita i řeč se vyvíjí v úzkém spojení a každý zásah do přirozené preference jedné nebo druhé ruky může postihnout i další funkce. Kromě motorické neohrabanosti se to nejčastěji projevuje právě v poruchách řeči, hlavně v koktavosti.

3. Problematika přeučování

A jak je to tedy s přeučováním dětí na praváky? Tolik prosazovaný postup, který v minulosti na první pohled slavil velké úspěchy – ve třídách nebylo jediné dítě, které by psalo levou rukou, vše bylo pěkně jednotné, uhlazené, všechny tužky v pravačce. A pokud se přece jen objevil

žáček, který se pravou rukou ovládat nenaučil, dostal nálepkou hlupáčka a nikdo se o něho více nestaral.

10. února 1967 vydalo Ministerstvo školství a kultury ČSSR metodický pokyn O výchově a vzdělávání levorukých dětí. Na popud tehdejších pedagogů a psychologů v čele s doktorem Sovákem bylo tímto metodickým pokynem přeučování leváků ve školách zakázáno. Doslovně se zde říkalo: *„Zvýraznění zásady individuálního přístupu učitelů a vychovatelů k žákům a zásady respektování individuálních vlastností žáků vyžaduje, aby byl brán zřetel také na levoruké žáky. (...) Výchova levorukého dítěte musí být jednotná, a proto učitel a vychovatel cílevědomě podporuje přednostní používání vedoucí levé ruky při všech činnostech dítěte (zvláště při výuce psaní, kreslení a pracovnímu vyučování) ve škole, mimo školu i v rodině. Zvláštní pozornost věnují učitelé a vychovatelé těm levorukým žákům, kteří již byli přecvičení na ruku pravou a v důsledku toho byl u nich narušen psychický vývoj.“* (Sovák, 1966, str. 149)

Přesto i poté ve školách přeučování probíhalo a bylo hlavně na učitelkách, jak se ke vzdělávání leváků postavily, a na rodičích, jestli si leváctví svých dětí uhájili. Určitým způsobem probíhá přeučování dodnes, hlavně v rodinách, při prvotních pokusech dítěte brát věci do levé ruky. Přendání pastelky do ruky pravé, lžice sebraná z levé ruky... to přece není nic násilného, proč to nezkusit?

Co tedy rozumíme pod pojmem přeučování? A je pro dítě opravdu tak škodlivé? Potlačování přirozené laterality člověka, tedy přeučování leváka na praváka, je vždy zásahem do přirozeného vývoje dítěte, ať jsou používané metody jakékoliv.

Malé dítě objevuje svět okolo sebe skrze činnosti. Bere do rukou věci, které ho zajímají, natahuje se po nich, prohlíží si je. Miminka a batolata ještě nemají vedoucí ruku vyhraněnou, ruce proto při činnostech většinou střídají, starší děti se již vyhraňují a používají více ruku pravou nebo levou. Při jídle, při prvních pokusech s tužkou, při hře. A už v tomto období se mohou malí leváci setkat s prvními pokusy o přecvičení. Hračky jim okolí nabízí do pravé ruky, lžici přendává do pravé ruky, tužku schválně pokládá před pravou ruku dítěte... I v dnešní době se toto děje, ačkoliv je společnost už k levákům tolerantní. Ale rodiče a hlavně prarodiče se přesto o přecvičování mnohdy snaží.

Pokud dítěti zakazujeme používat jeho obratnější levou ruku a tu dále v různých činnostech rozvíjet, je nuceno používat ruku pravou, pro něho méně šikovnou, a výsledky jeho práce jsou vždy horší. Zde se potom objevují následky hlavně v oblasti motorické. Přecvičováním se totiž *„vyřazuje z obvyklých činností ruka přirozeně obratnější a záměrně se tu dává přednost ruce*

méně obratné.“ (Sovák, 1960, str. 89) Díky tomu se u dětí nevědomky podporuje odpor k psaní, kreslení i jiné manuální práci, dítě nechce zažívat neustále neúspěch nebo posměch a práci se raději vyhýbá.

Přeučování je také spojeno s neustálým napomínáním, braním věcí z levé ruky, okřikováním, někdy dokonce trestáním nebo jiným fyzickým zásahem (přivazování levé ruky za záda, k tělu). Toto se děje nejčastěji v rodině, kde by dítě mělo pociťovat podporu a lásku. Místo toho se setkává s reakcemi opačnými, každá jeho činnost vyvolá napomenutí nebo jiný záporný projev dospělého. Je tedy jasné, že přeučování může mít následky i v oblasti charakteru dítěte. Omezování přirozených projevů lateralit, tedy používání levé ruky, je i omezováním osobnosti dítěte. U násilně a dlouhodobě přeučovaných dětí se mohou objevovat různé nežádoucí změny chování. Dítě začne být agresivní, zlé, odmítavé vůči svému okolí, nebo se naopak stáhne do sebe, vyhýbá se činností, nespolupracuje.

Hermann – Josef Zoche ve své knize Vidím svět i z druhé strany uvádí i další možné následky přeučování. Mezi „*možné přímé důsledky přeučování lateralit řadí:*

poruchy paměti (obzvláště při vyvolávání naučených obsahů)

poruchy koncentrace (rychlá unavitelnost)

potíže při čtení a v pravopise (poruchy učení, dyslexie)

nejistota, kde je levá a kde pravá strana

poruchy jemné motoriky, které se projevují například při vzhledu písma

poruchy řeči (například zajíkání se, koktání).“ (Zoche, 2006, str. 76)

Mezi další možné projevy následků přeučování Zoche uvádí například noční pomočování, kousání nehtů, změny v chování dítěte, třeba vzdorovitost, hádavost dítěte, nebo naopak pocity méněcennosti, nejistotu a stažení se do sebe. Je však potřeba říci, že ne každý přeučovaný levák musí nutně trpět některými z uvedených důsledků přeučování, na druhou stranu ne každý člověk s poruchami paměti nebo chování musí být nutně přeučovým levákem. Při vyšetřeních je nutné vždy najít přímou souvislost poruchy a přeučování. (Zoche, 2006)

Pokud se taková souvislost objeví, je možné dané problémy odstranit ve spojitosti s ukončením přeučování. Doktor Sovák ve svých knihách uvádí mnoho příkladů ze své praxe, při kterých se například podařilo odstranit koktání dítěte právě po ukončení tlaku na užívání pravé ruky.

„Dalekosáhlé a hrubé následky přeučování leváků lze snad nejlépe vyjádřit jako „nekrvavý zásah“ do mozku, zejména v případě, kdy přeučovaný píše svou nedominantní rukou. Přeučení totiž zásadně odporuje přírodě. A jak již jsem se zmínil – přeučováním nedojde k výměně dominance mozkových hemisfér! Mnohem spíše to vede k nadměrnému zatížení až přetížení nedominantní poloviny mozku, a tím i k „organizačním problémům“ tohoto orgánu.“ (Zocher, 2006, str. 75)

Z vědeckých výzkumů, praxe psychologů i pedagogů vyplývá, že přeučování nemá ten efekt, který bychom od něho očekávali. Mnoho dětí se sice naučí používat pravou ruku při psaní i základních úkonech ve společnosti, jako je například správné stolování, ale za cenu stresu a velkého zásahu do celkového vývoje dítěte. Přeučený levák stejně zůstává na celý život levákem, i když to není na první pohled patrné, levá ruka je stále šikovnější a přeučení leváci ji mnohdy používají při všech činnostech kromě psaní.

Přeučování jako efektivní nástroj uniformní výuky se už dnes v mateřských a základních školách nepoužívá, učitelky ve školkách akceptují vedoucí ruku dítěte, existují metodiky pro nácvik psaní leváků, na trhu je spousta pomůcek pro leváky. Pouze v rodinách se ještě objevují náznaky přeučování malých dětí, spousta rodičů a prarodičů nechce mít levoruké dítě a snaží se je přeučit. I když se tak děje nenásilnou formou, z textu výše vyplývá, že i mírné, ale neustálé přendávání věcí do pravé ruky může způsobit dítěti velké problémy.

4. Diagnostika laterality

Laterality dítěte, tedy otázka, zda bude mé dítě levákem nebo pravákem, zajímá každého rodiče. Už od nejtělejšího věku dítěte provádějí rodiče a nejbližší příbuzní laickou diagnostiku laterality, tedy pozorují své dítě při různých činnostech a přemýšlí, kterou ruku dítě více používá.

Jak již bylo řečeno výše, přibližně do tří let jsou děti většinou stranově nevyhraněné, při různých činnostech používají své ruce různě, někdy si pomůcky přendávají z ruky do ruky i během hry. Později se dítě začíná prosazovat jako pravák nebo levák, začíná preferovat jednu ruku ve většině činnostech. Nejvíce patrné je to při kreslení a jídlu, obě tyto činnosti vyžadují velkou přesnost, kterou může zaručit právě vedoucí ruka. Před nástupem do školy, tedy v šesti sedmi

letech by dítě mělo být už stranově vyhraněné, preferovat jednu nebo druhou ruku a ruce při činnostech nestřídat.

Kromě laického pozorování ze strany rodičů a příbuzných samozřejmě existují i odborně zpracované testy na posouzení laterality. Zkouška laterality je součástí diagnostiky dítěte v mateřské škole, posouzení školní zralosti dítěte i preventivní pětileté prohlídky u pediatra. Tady všude se používají dílčí části ze standardizovaných testů laterality, které se provádějí v pedagogicko – psychologických poradnách, v rámci vyšetření u psychologa, psychiatra nebo logopeda. (Vodička, 2012, www.levactvi.cz)

Pokud je dítě ještě před nástupem do školy stranově nevyhraněné, případně mají rodiče nebo učitelky v mateřské škole podezření na zkříženou laterality, je na místě návštěva pedagogicko – psychologické poradny, kde dítě podstoupí standardizovaný test laterality. Těchto testů je velké množství, psychologové v minulosti sestavovali pro své praxe různé testy, už Sovák v 60. letech používal různé činnostní testy na určení laterality dítěte. V současné době se ale nejčastěji používá Matějčkův – Žlabův test laterality z roku 1972. (Kříšťánová, 1998)

4.1. Matějčkův – Žlabův test laterality

Tento test, stejně jako ostatní standardizované testy, se zaměřují na posouzení laterality horních končetin a oka. Samozřejmě jde otestovat i laterality nohy a ucha, pro nástup dítěte do školy a výuku čtení a psaní je ale důležitá hlavně laterality oka a ruky.

Kříšťánová ve své knize Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou(1998) uvádí některé zásady při diagnostikování, kterých by se měl držet každý, kdo dítě vyšetřuje. Například:

„Musíme dokonale znát všechny konkrétní úkoly.

Dítěti nesdělujeme důvod vyšetření.

Dítě vhodně motivujeme, musí se soustředit na cíl úkolu.

Vyšetřujeme dítě v klidném prostředí, bez přítomnosti jiných osob, zejména matky či jiných rodinných příslušníků.

Dítě sedí nebo stojí vždy přímo proti tomu, kdo vyšetřuje.

Před dítě předkládáme různé předměty tak, aby pravá i levá ruka měla stejnou příležitost, např. k uchopení předmětů a manipulaci s nimi.“ (Křišťánová, 1998, str. 13)

Matějček – Žlab uvádí ve svém testu laterality deset testovacích úkolů na zjištění laterality horní končetiny, dvě na zjištění vedoucího oka. Celý test by měl probíhat formou hry, dítě by mělo mít pocit, že plní zajímavé úkoly a hraje si. Jednotlivé pomůcky předkládáme před dítě doprostřed stolu tak, aby je mohlo svobodně brát oběma rukama, jak samo chce. U testu by neměli být přítomní rodiče, aby bylo zajištěno, že dítě pracuje opravdu samo za sebe a neotáčí se pokaždé na matku, jestli to dělá dobře.

Pro zkoušku laterality horních končetin Matějček – Žlab předkládá těchto deset činností:

1. Vkládání korálků do lahvičky – dítě bere jednou rukou z krabičky korálky a vkládá je do připravené lahvičky. Všechny pomůcky jsou uprostřed stolu, aby dítě nebylo už dopředu ovlivněno, kterou ruku má vybrat.
2. Zasouvání kolíčků do otvorů – dítě má za úkol brát postupně dřevěné kolíčky a co nejrychleji je zasouvat do připraveného prkénka.
3. Vkládání klíče do zámku – dítě vyzveme, aby vyndalo klíč ze zámku a poté ho strčilo zpět. Ta ruka, která manipuluje s klíčem, je vedoucí.
4. Házení míčků do krabičky – dítě požádáme, aby odstoupilo od stolu a pokusilo se trefit malý míček do krabičky. Pokus opakujeme 3x.
5. Ukaž, jakou máš sílu – Dítěti dáme krabičku, kterou má za úkol jednou rukou rozmáčknot, tedy ukázat, jak je silné.
6. Stlač mi ruce k zemi – posadíme se před dítě, spojíme ruce a řekneme dítěti, že má za úkol jednou rukou nám stlačit ruce až k zemi. Ta paže, která je v pohybu, je dominantní.
7. Sáhni si na nos, na ucho, na koleno... - dítě má za úkol jednou rukou vykonávat pohyby, které mu zadáváme, například se podrbat na uchu, sáhnout si na nos. Mezi pokyny počkáme, až dá dítě ruku dolů, potom teprve zadáváme další úkol. Zadáme 4 pohyby, dominantní je ta ruka, která vykonala všechny pohyby. Pokud dítě použilo jednu ruku i druhou, počítáme stále za dominantní tu, která vykonala více pohybů.
8. Jak vysoko dostaneš? - dáme dítěti pokyn, aby se postavilo a předvedlo nám, jak jednou rukou dostane až na strop.

9. Zatleskej – ukážeme dítěti, jak tleskají slušně vychovaní lidé v divadle, jednou dlaní do druhé. Poté dítě vyzveme, aby také zatleskalo. Dominantní je ta ruka, která aktivně tleská.

10. Navlékání nití do jehly – dítě má za úkol navléknout nit do jehly. Ta ruka, která aktivně provádí pohyb, je dominantní. Není rozhodující, zda dítě pohybuje nití nebo jehlou. (Křišťánová, 1998)

Pro zkoušku laterality oka se používá tzv. manoptoskop, tedy papírový kornout, který dítě přikládá k obličejí širším koncem. Má za úkol se podívat na nás nebo na určený předmět přes kornout. Dítě se může dívat jen jedním okem, druhé hledí do papíru. To oko je dominantní. (Vodička, 2012, www.levactvi.cz)

Zkoušející zaznamenává do záznamového archu k jednotlivým činnostem tu ruku nebo oko, které dítě samo od sebe použije. Po zakončení celého testu se počítá tak zvaný kvocient pravorukosti (DQ), ze kterého získáme stupňovou vlastnost laterality. Matějček uvádí následující výsledky:

<i>„P vyhrané, výrazné praváctví</i>	$DQ = 100 - 90$
<i>P- méně vyhrané praváctví</i>	$DQ = 89 - 75$
<i>A nevyhraná lateralita (ambidextrie)</i>	$DQ = 74 - 50$
<i>L- méně vyhrané leváctví</i>	$DQ = 49 - 25$
<i>L vyhrané leváctví</i>	$DQ = 24 - 0$ “ (Křišťánová, 1998, str. 19)

4.2 Další testy laterality

Existují samozřejmě i další testy laterality, Sovák sestavil svůj činnostní test už v 60. letech, další autorkou testu je Zdena Drnková. Všechny tyto testy jsou založeny na činnostech jedné nebo obou rukou, kdy se posuzuje častější používání pravé nebo levé ruky. Pokud se na činnosti podílí obě ruce, je za vedoucí ruku považována ta, která vykonává pohyb nebo důležitější, složitější část práce – ruka, která vede nit do jehly, ruka, která tleská do druhé dlaně, ruka, která při stavbě komínu z kostek dává ty nejvyšší kostičky...

Ke standardizovanému testu laterality se dostane jen malé procento dětí, právě při odborných vyšetřeních v PPP nebo u specialisty. Odhalit přednostní používání levé nebo pravé ruky většinou dokáží sami rodiče, popřípadě učitelka v mateřské škole. Pro další vývoj dítěte a jeho úspěšnost ve škole není důležité, kterou rukou kreslí nebo jí, ale zda mu je umožněno tuto vedoucí ruku beztréstně používat.

5. Leváci v předškolním věku

Malé dítě, které začíná manipulovat s předměty, zkouší, co dokáže a co mu ruce dovolí, neřeší, jestli používá pravou nebo levou ruku. Ve většině případů se laterality dítěte teprve vyvíjí, spolu s motorikou dítěte. Jen velice málo dětí je stranově vyhraněných už od nejútlejšího věku. Teprve s rozvojem jemné motoriky se většinou začíná prosazovat i vedoucí ruka. Dítě potřebuje přesnější a jemnější pohyby, chce kreslit, trefit se lžící do úst, k tomu potřebuje své pohyby zpřesnit a více koordinovat. A v této chvíli si mohou rodiče začít všimnout, že jejich dítě užívá více pravé nebo levé ruky.

V současné době už se děti nepřeučují, ve většině případů mají naprostou volnost v užívání levé či pravé ruky. Pro pravoruké rodiče může být jejich malý levák zdrojem překvapení a nečekaných situací, málokterý pravák si dokáže představit, že by někdo krájel levou rukou, že nedokáže použít obyčejné nůžky nebo má po kreslení či malování stále zapatlanou dlaň. Přesto ale leváctví dítěte není překážkou pro to, aby bylo v životě šikovné a úspěšné. Rodiče, prarodiče i okolí by mělo tento fakt přijmout, brát ho jako samozřejmost a z leváctví dítěte nedělat problém. Leváctví je naprosto přirozený jev, není potřeba dítě litovat, ani upozorňovat okolí na „jinakost“ svého dítěte, ani komentovat každou činnost, kterou dítě vykoná levou rukou. „*Dítě už od útlého věku má mít možnost užívat přednostně své vedoucí ruky ať pravé, či levé.*“ (Sovák, 1966, str. 63)

5.1. Leváci v mateřské škole

Po nástupu do mateřské školy se dítě poprvé setkává s pravorukým prostředím a může se poprvé dostat do konfliktu s praváky. Předpokládáme, že v dnešní době má dítě v rodině plnou podporu a jeho levorukost nikdo neřeší. V mateřské škole se setkává dítě s dalšími vrstevníky z různého prostředí, poprvé se setkává s jinou autoritou než jsou rodiče a jako levák se poprvé dostává do

menšiny. Podle současných výzkumů je leváků mezi dětmi 10 – 15%, ale jak píše Ivo Vodička (2015, str. 87), „*levoruké dítě si je už před vstupem do základní školy vědomo své jinakosti, ale dosud obvykle nenarazilo na vážný odpor pravorukého prostředí, svět hraček je milosrdný...*“

Svět hraček je sice milosrdný a dítěti by jeho levorukost neměla překážet, ale najednou se setkává s prostředím praváků, u stolečku většina dětí drží lžíce ve druhé ruce, většina kreslí, staví kostky druhou rukou, věci na stůl si připravují na pravou stranu. Podle odborníků si i malé děti tohoto všímají, zajímá je to a některé napodobují své pravoruké kamarády. Stranově nevyhraněné děti se mohou pod tímto příkladem přiklonit i k používání pravé ruky. Vyhranění leváci ale sami brzy přijdou na to, že sice kamarád má věci srovnané jinak, kreslí druhou rukou, ale já to tak nedokážu, a vrátí se ke své levačce. (Halley, 2015)

Samozřejmě velice záleží na učitelce, jak ona sama se staví k levákům a jak dané dítě přijme. Doktor Sovák (1966, str. 65) ve své knize z roku 1966 uvádí příklad z jedné mateřské školy: „*Krásně jsi to nakreslil, ale nemohu to dát do výstavky, když jsi to dělal levou rukou*“. S takovým jednáním už se rodiče ani dítě v dnešní době nesetkají, ale učitelka představuje pro dítě velkou autoritu, v některých případech dokonce větší než rodiče, proto na jejím postoji velice záleží.

Učitelka v mateřské škole je také většinou prvním odborníkem, který dává rady a odborně konzultuje s rodiči problémy jejich dětí. Ona provádí odbornou diagnostiku dítěte, jejíž součástí je i test laterality, ona pozoruje dítě při běžných činnostech, kreslení i sportu, ona je v kontaktu s dítětem po většinu dne. Pro rodiče praváky může být cenným zdrojem rad, jak postupovat při výchově malého leváka. Jen naučit správný úchop tužky nebo zavázat si tkaničky může být pro rodiče velký problém. V každém případě by rodiče i mateřská škola měli postupovat jednotně v zájmu dítěte, myslet na to, že v předškolním období se formuje osobnost jejich dítěte, jeho vztah k činnostem, škole i práci. (Vodička, 2015)

Podle RVP PV je „*úkolem institucionálního předškolního vzdělávání doplňovat a podporovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Předškolní vzdělávání smysluplně obohacuje denní program dítěte v průběhu předškolních let a poskytuje dítěti odbornou péči.*“ (RVP PV, 2017, str. 7) Dítě se má v mateřské škole hravou a nenásilnou formou seznámit s okolním světem, připravovat se na nástup do školy a další vzdělávání a získat předpoklady pro své další působení ve společnosti lidí. „*Vzdělávání je důsledně vázáno k individuálně různým potřebám a možnostem jednotlivých dětí, včetně vzdělávacích potřeb*

speciálních.“ (RVP PV, 2017, str. 7) Tím by měl být zajištěn i individuální přístup k levákům. Jinak se RVP PV o levácích nikde nezmiňuje.

5.2. Příprava na psaní

Jak už bylo řečeno výše, vzdělávání v mateřské škole je jakousi „přípravou“ na vstup do základní školy. Většina činností, i když probíhají hravou formou nebo i jako spontánní činnosti dětí, směřují k nácviku některých budoucích školních dovedností. Tou nejsložitější pro malé leváky je bezesporu psaní. K budoucímu nácviku psaní směřuje ve školce spousta činností - výtvarné činnosti, grafomotorické cviky, různé manipulační a pracovní aktivity pro rozvoj jemné motoriky, tělovýchovné činnosti, to vše vede k uvolnění svalů a kloubů na ruce, zpřesnění pohybů vedoucí ruky, koordinaci oka a ruky. Všechny tyto činnosti se zúročí po nástupu do první třídy.

Tou nejčastější a nejdůležitější činností je bezesporu dětská kresba. Dítě kreslí už od batolecího věku. Dítě při kresbě zdokonaluje pohyby své vedoucí ruky. Spolu s rozvojem jemné motoriky se rozvíjí i řeč a myšlení. I když dítě jen „čmárá“ po papíře, dokáže své obrázky popsat a pojmenovat, ví přesně, co nakreslilo. Spolu s tím se rozvíjí i emoční stránka dítěte, při kresbě zažívá uspokojení, radost z práce. Postupně se kresba zdokonaluje, přibývá detailů, tahy se zjemňují a zpřesňují.

V předškolním roce se k tomu přidávají grafomotorické cviky, při kterých se dítě poprvé setkává s dílčími prvky, ze kterých je sestaveno písmo. Dítě na předtištěných pracovních listech obkresluje myší cestičky, kreslí klikaté hady, krouží vajíčka, klikatí blesky a různé stezky, ale poprvé se vlastně setkává s tím, že mu někdo řídí pohyb jeho kresby – zleva doprava a současně zespodu nahoru. (Vodička, 2015)

Pro praváky je tento směr přirozený i v kresbě. Pravoruké dítě kreslí své první čmáranice i pozdější obrázky zleva doprava tak, aby po celou dobu na papír vidělo, tužku táhne za rukou, proto i pozdější grafomotorická cvičení jsou vedena v pro něho přirozeném směru. Leváci to mají úplně obráceně. Pro leváky je přirozené začít kreslit na pravé straně papíru, pokud malují barvou, tak tam začnou vždy, protože jinak by měli celou ruku mokrou a špinavou. Při prvním setkání s grafomotorickým pracovním listem jsou postaveni před nesnadný úkol, kreslit zleva doprava je pro ně něco úplně nového a nepřirozeného. „*Leváci se musí naučit tyto dvě činnosti rozlišovat a vědomě od sebe oddělovat přirozené pohyby při kreslení a malování od samotného*

psaní, které je pro ně grafomotoricky odlišné, protože ubíhá v opačném směru.“ (Vodička, 2015, str. 74)

V této chvíli se mnozí malí leváci poprvé setkávají s činností, která se jim hned nedaří a zažívají poprvé neúspěch. Protože přesvědčit ruku, aby kreslila zleva doprava, a ještě poměrně přesné tvary, je opravdu složité. V této chvíli je potřeba opravdu citlivého přístupu a velké dávky trpělivosti. Malý levák totiž musí přeprat svou přirozenost a naučit se něco úplně nového. Ruka musí správně držet tužku, dbát na to, aby psala ve správném směru, oči se musí také dívat zleva doprava, ještě se po dítěti chce, aby u práce správně sedělo, mělo správně nakloněný papír... těch úkolů je najednou tolik, že je opravdu potřeba, aby rodiče nebo učitelka v mateřské škole postupovali pomalu a trpělivě a neočekávali okamžitý úspěch. Je důležité dítě hned v počátku neodradit a nenechat ho zažívat dlouhodobě neúspěch. Všechny levoruké děti se nakonec naučily číst a psát, překonaly počáteční potíže a zvykly si na nezvyklý směr zleva doprava.

Problematika leváctví v předškolní výchově není ještě úplně prozkoumána a metodicky zpracována. Ani RVP PV nezmiňuje leváky jako skupinu dětí, které by měly mít nějakou jinou podporu. Je proto na učitelkách mateřských škol, aby se samy zajímaly o tuto problematiku, snažily se malým levákům pomoci. Kromě zvládnutí grafomotorických cviků a správného směru psaní je pro budoucí psaní důležité naučit děti hlavně správný, špetkový, úchop psacího náčiní, volné držení tužky a lehkost a plynulost tahu tužkou. Dále je potřeba, aby se děti už ve školce naučily zorganizovat si své pracovní místo, správně se ke kreslení nebo psaní usadit, poslouchat pokyny a pracovat podle nich. A to je stejně důležité pro leváky i praváky. Směr písma, psaní obrácených písmen nebo prohlížení zprava doleva malý levák určitě odstraní s intenzivním nácvikem písma v první třídě.

Na závěr ještě pár postřehů Iva Vodičky, který se leváctvím dlouhá léta zabývá a nasbíral velké množství zajímavých postřehů ze všedního života leváků:

- *Leváctví bereme jako věc přirozenou, nezávislou na levákově vůli.*
- *Informujeme o tom levákovo okolí, především jeho spolužáky v mateřské i základní škole. Někdy je třeba vše vysvětlit prarodičům a rodičům.*
- *Levák si svou odlišnost uvědomuje málokdy, vědomě ji prožívá, když musí činnosti řešit jinak, něco se mu nedaří nebo když mu to okolí dává najevo.*
- *Nemá touhu dávat své leváctví na odiv, ale také se za něj nestydí a neskrývá ho.*

- *V průběhu života se samovolně přizpůsobuje pravorukému prostředí. Převaha pravorukého prostředí je trvalá a je schopna naučit se vykonávat obvyklé činnosti na stejné úrovni jako pravák.*
- *S levákem máme více trpělivosti, činnosti se mu snažíme alespoň naznačit v levoruké variantě a dostatečně je procvičujeme.*
- *Zbytečně je nezvýhodňujeme, nezdůrazňujeme jejich odlišnost.*
- *Leváci často překvapí praváky netradičními pohledy, přístupy, pohledem z „druhé strany“. Často od malička experimentují, protože hledání jiných cest se pro ně stalo přirozeností. (Vodička, 2015, str. 88)*

6. Současný pohled na levorukost

V dnešní době už neprobíhá masové přeučování leváků na praváky, výše bylo řečeno, že od roku 1967 je to ve školách dokonce zakázáno. Leváci tedy mají stejné podmínky a příležitosti jako praváci.

Leváctví je bráno jako přirozený projev laterality, ne jako zlozvyk, který je potřeba odstranit. Už ani starší generace nepohlíží většinou na leváky jako na někoho horšího, méněcenného. V některých rodinách se sice babičky ještě pokouší přendávat dětem hračky do pravé ruky, ale násilné přeučování i s následky, které popisuje ve svých knihách doktor Sovák v 60. letech, se snad už neodehrává nikde.

Přesto mají leváci v pravorukém světě svou pozici trochu obtížnější. Většina nástrojů je vyrobena na pravou ruku, pravá ruka zde vykonává tu obtížnější, přesnější nebo náročnější práci, i rukojeti bývají tvarované na pravou ruku. Písmo, největší a nejčastější problém malých leváků, je také sestaveno pro praváky. Píšeme zleva doprava, aby pravák po celou dobu psaní viděl, co už napsal, pravák tužku po papíře táhne, „neryje“ špičkou do papíru. I okna ve třídách jsou po levé straně, aby šlo pravákům světlo pod ruku.

Jsou i další situace, které mohou levákům znepříjemňovat život, obyčejné škrabky na brambory nebo otvíráky na konzervy, nůžky, myš u počítače. Hra na klavír, kytaru ... vše počítá se šikovnější pravou rukou. Na druhou stranu to ale nejsou věci, které by bránily levákům v plnohodnotném životě, naopak to může podporovat vynalézavost, vytrvalost nebo

houževnatost. Pokud levák chce, v současném světě dokáže obstát stejně dobře jako pravák bez ohledu na to, jakou ruku používá. (Vodička, 2015)

7. Příprava leváků na nástup do školy – popis výzkumu

Ve své práci se zabývám leváky a jejich přípravou na vstup do základní školy. Výše byly popsány příčiny a vývoj levorukosti, diagnostika laterality a současný pohled na leváky včetně přístupu k malým levákům v mateřské škole.

Problematika leváctví v mateřských školách a metodika pro přípravu leváků na vstup do školy není stále dostatečně propracovaná, chybí konkrétní postupy a materiály, které by učitelkám usnadnily práci. Učitelky tak pracují s leváky spíše intuitivně, používají to, co se jim samotným osvědčilo a samy si sestavují své soubory postupů a pomůcek.

Ve svém výzkumu jsem se pokusila tyto jejich návody a postupy sebrat a sestavit z nich sadu účinných pomůcek pro malé leváky. Vše jsem potom ověřila v rámci týdenního projektu v mateřské škole.

7.1. Výzkumné šetření

Cíle, úkoly, výzkumné otázky

Cílem výzkumu je sestavit na základě dotazníku pro učitelky mateřských škol soubor aktivit, nápadů a zajímavých postupů, které by mohly pomoci malým levákům s přípravou pro vstup do školy. Aktivity mají být z různých oblastí, nejen z oblasti grafomotoriky a výtvarných činností.

Úkoly

1. Zjistit, jaké mají leváci v mateřské škole podmínky.
2. Zjistit, zda učitelky v mateřských školách poskytují levákům nějakou speciální péči.

3. Na základě odpovědí z dotazníku pro učitelky mateřských škol sestavit soubor materiálů, úkolů a činností, které by mohly levákům usnadnit přípravu pro vstup do školy.
4. V praxi ověřit tyto materiály.

Výzkumné otázky

1. Jaké pomůcky a nápady používají učitelky MŠ pro práci s leváky?
2. Je příprava leváků pro vstup do školy stejně kvalitní jako u praváků?

7.2. Plán výzkumu

Výzkum byl proveden v několika krocích. Skutil a kol. ve své knize *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu* uvádí pět základních etap empirického výzkumu – vymezení problému a volba přístupu, plán výzkumu, sběr dat, analýza a interpretace a zpráva o výzkumu (Skutil a kol., 2011). Na základě toho byl sestaven vlastní plán výzkumu a vlastní výzkum poté zpracován.

Nejprve byla provedena rešerše zdrojů a na jejich základě zpracovaná teoretická část práce. Bylo zjištěno, že literatury o leváctví je velké množství, ale prakticky žádná se netýká přímo práce s leváky v mateřských školách. Ani RVP PV blíže nespecifikuje práci s malými leváky, vše závisí na aktivitě konkrétních učitelek. Na základě toho jsem si stanovila jako cíl svého výzkumu sesbírat materiály, pomůcky a postupy od učitelek v praxi, sestavit z nich ucelený soubor nápadů pro práci s leváky a tyto pomůcky poté ověřit v praxi přímo při práci s předškoláky v MŠ.

V další fázi byl sestaven praktický plán výzkumu. Skutil k této fázi uvádí, že je potřeba sestavit časový plán výzkumu, naplánovat jednotlivé kroky a stanovit si metody výzkumu s ohledem na výzkumné otázky. Dále je potřeba ujasnit si způsob výběru výzkumného souboru, tedy jakou skupinu lidí do svého výzkumu zahrnu a proč. (Skutil a kol., 2011)

Já jsem se rozhodla pro kvantitativní výzkum, použila jsem dotazník pro učitelky v mateřských školách, ve kterém jsem chtěla zjistit základní informace o jejich práci s leváky a hlavně zjistit, jakým způsobem pracují s leváky. Z jejich odpovědí jsem později sestavila soubor materiálů pro přípravu leváků na vstup do školy.

Výzkumný soubor byl vybrán náhodným výběrem. Gavora ve své knize Úvod do pedagogického výzkumu uvádí, že „kvantitativní výzkum se snaží vybírat zkoumané osoby tak, aby co nejlépe reprezentovaly jistou populaci. Nejlepší výběr je náhodný, protože odpovídá požadavkům matematické teorie pravděpodobnosti.“ (Gavora, 2000, str. 32)

Já jsem se svým výzkumem oslovila mateřské školy v Hořicích a blízkém okolí, v místě svého bydliště, celkem 10 mateřských škol. Jsou to školky s různými vzdělávacími programy, s homogenními i heterogenními třídami, vesnické i městské s různým počtem tříd. Zpátky se mi vrátilo 20 vyplněných dotazníků, na jejichž základě jsem sestavila soubor materiálů pro leváky.

V další fázi výzkumu byl proveden vlastní sběr dat. Použitou metodou byl dotazník pro učitelky MŠ. Dotazník obsahoval sedm otázek, dvě z nich byly otevřené. Otázky byly následující:

1. Myslíte si, že leváci potřebují nějakou speciální péči (přístup) v MŠ? Ano/ne
2. V jaké oblasti školní zralosti je podle Vás potřeba nejčastěji levákům pomáhat?
Pozornost, zrakové vnímání, sluchové vnímání, orientace v čase a prostoru, předčíselné představy, hrubá motorika, jemná motorika, grafomotorika, další...
3. Nabízíte levákům nějaké speciální pomůcky? Ano/ne, jaké
4. Radíte se s rodiči leváků ohledně jejich přípravy do školy? (grafomotorika, uvolňovací cviky, pravolevá orientace...) Ano/ne
5. Setkáváte se u rodičů s názorem, že toto je problém až ZŠ? Ano/ne
6. Všimli jste si za dobu své praxe nějakých zajímavých zvláštností u levorukých dětí? Jakých?
7. Máte nějaké konkrétní nápady, metody, pomůcky, materiály..., které se Vám při práci s leváky osvědčily? Jaké?

Ve čtvrté fázi proběhla analýza výsledků a interpretace získaných dat. Získaná data jsem statisticky vyhodnotila, výsledky doplnila sloupcovými a koláčovými grafy. Získala jsem jednak statistické údaje o levácích v mateřských školách, jednak konkrétní nápady a postupy, které jednotlivé učitelky používají. Z nich a z odborné literatury jsem poté sestavila celou sadu

materiálů a návodů, některé z nich jsem potom použila v rámci praktického projektu, abych ověřila jejich funkčnost v praxi.

Jednotlivé návody a nápady sesbírané z odpovědí v dotazníku jsem roztrídila podle použití do čtyř oblastí. Jsou to:

1. jemná motorika a grafomotorika
2. samoobsluha
3. běžný den – zde jsou zahrnuty otázky spolupráce s praváky, kolektivní hry a činnosti
4. pomůcky pro leváky – běžně dostupné pomůcky, které se v MŠ běžně objevují

Tyto nápady jsem zakomponovala do týdenního projektu „Už budu školák“, který probíhal v MŠ a ZŠ Na Daliborce v Hořicích, ve třídě předškoláků. V této třídě byly čtyři levoruké děti, které se mnou celý týden pracovaly a pomáhaly mi ověřit nápady učitelek z dotazníku. V pondělí byl proveden vstupní test v oblasti jemné motoriky a grafomotoriky, samoobsluhy a spolupráce s kamarády, učitelky doplnily informace o daných dětech. Celý týden pracovaly děti na svém projektu doplněném o další aktivity určené pro leváky a v pátek jsme společně s učitelkami, které děti znají dva až tři roky, ověřily, zda se zlepšily.

Poslední fází celého výzkumu je závěrečná zpráva o výzkumu, hodnocení a interpretace získaných dat. Většina aktivit byla sebrána od učitelek z jejich praxe. Já jsem je seřadila do skupin podle zaměření a vyzkoušela na skupině dětí v rámci praktického projektu. Některé nápady je možné získat i v odborné literatuře, Ivo Vodička sestavil soubor pracovních sešitů KuliFerda a jeho svět: pracujeme s levákem v předškolním věku, Šplíchal vydal dva soubory aktivit pro leváky Aktivita pro leváky: pracovní listy na procvičování grafomotoriky a Já píšu levou! Pracovní listy na procvičování grafomotoriky. Některé aktivity pro leváky, hlavně zjištění laterality v rámci testů školní zralosti uvádí i Bednářová – Šmardová ve své Diagnostice dítěte předškolního věku.

7.3. Interpretace získaných dat

Data byla získána pomocí dotazníku pro učitelky MŠ. Výsledky byly zpracovány statisticky a doplněny koláčovými a sloupcovými grafy. Odpovědi mi poskytly jednak statistické údaje o

počtech leváků ve třídách mateřských škol, jednak údaje o konkrétní práci s leváky a nápady jednotlivých učitelek.

Dotazník obsahoval sedm otázek, dvě z nich byly otevřené. Otázky byly následující:

1. Myslíte si, že leváci potřebují nějakou speciální péči (přístup) v MŠ? Ano/ne
2. V jaké oblasti školní zralosti je podle Vás potřeba nejčastěji levákům pomáhat?
Pozornost, zrakové vnímání, sluchové vnímání, orientace v čase a prostoru, předčíselné představy, hrubá motorika, jemná motorika, grafomotorika, další...
3. Nabízíte levákům nějaké speciální pomůcky? Ano/ne, jaké
4. Radíte se s rodiči leváků ohledně jejich přípravy do školy? (grafomotorika, uvolňovací cviky, pravolevá orientace...) Ano/ne
5. Setkáváte se u rodičů s názorem, že toto je problém až ZŠ? Ano/ne
6. Všimli jste si za dobu své praxe nějakých zajímavých zvláštností u levorukých dětí? Jakých?
7. Máte nějaké konkrétní nápady, metody, pomůcky, materiály..., které se Vám při práci s leváky osvědčily? Jaké?

Ve třídách, ve kterých byl proveden průzkum, byly průměrně dva leváci. V každé třídě byl alespoň jeden, nejvíce pět.

1. Myslíte si, že leváci potřebují nějakou speciální péči (přístup) v mateřské škole?

Na tuto otázku odpovědělo kladně 14 učitelek, šest učitelek si myslí, že nic speciálního leváci nepotřebují.

2. V jaké oblasti školní zralosti je podle Vás potřeba nejčastěji levákům pomáhat?

Podle 14 učitelek je nejdůležitější oblastí, kterou je potřeba u leváků podporovat, grafomotorika. 10 učitelek za nejdůležitější považuje podporu v oblasti jemné motoriky. 5 učitelek si myslí, že leváci mají největší potíže se zrakovým vnímáním, hlavně směrem zleva doprava, 5 učitelek označilo jako problematickou oblast hrubé motoriky.

Naopak žádné potíže nemají podle dotazníku leváci v oblasti sluchového vnímání, pozornosti a předčíselných představ.

3. Nabízíte levákům nějaké speciální pomůcky?

Ve všech mateřských školách používají nůžky pro leváky, v 18 třídách mají trojhranné tužky a pastelky. V jedné MŠ mají leváci k dispozici pravítka pro leváky (s obráceným číslováním) a ve dvou škrabky na zeleninu pro leváky.

4. Radíte se s rodiči leváků ohledně jejich přípravy do školy?

Pouze šest učitelek odpovědělo, že s rodiči konzultují možné problémy leváků ve škole. Zbylé učitelky podle průzkumu s rodiči možné potíže neřeší.

5. Setkáváte se u rodičů s názorem, že toto je problém až ZŠ?

Deset učitelek uvedlo, že se setkalo s názorem, že levorukost je problémem školy, a ne školky a rodiče zatím nemusí nic řešit.

6. Všimli jste si za dobu své praxe nějakých zajímavých zvláštností u levorukých dětí? Jakých?

K této otázce se vyjádřilo pouze 16 učitelek. Deset z nich shodně uvedlo, že leváci mívají často obrácený směr při psaní, prohlížení knížek a ukazování na obrázcích. Že ukazují zprava doleva. 5 učitelek uvedlo, že leváci často mají problémy se stříháním, dvě si všimly, že při kolektivních hrách se leváci často pletou ostatním dětem do cesty, hází, skáčou a koulí se v jiném směru než ostatní děti. Tři učitelky ještě zmínily častější problémy při grafomotorických cvičeních s úchopem tužky, velkým tlakem na tužku a špatným držením.

7. Máte nějaké konkrétní nápady, metody, pomůcky, materiály..., které se Vám při práci s leváky osvědčily? Jaké?

Tady se sešla velká řada zajímavých nápadů a činností, které učitelky za svou praxi ozkoušely a používají. Nápady jsou z různých oblastí činností, netýkají se jen grafomotoriky nebo psaní. Jsou to různé básničky na správný směr psaní, nápady, jak učit děti vázat tkaničky, držet vidličku a nůž ve správné ruce, jak upevnit obecně směr zleva doprava (listování v knížkách, ukazování, počítání), jak správně držet tužku, organizovat si své pracovní místo. Spousta

nápadů byla i na různé pomůcky pro leváky. Z těchto nápadů jsem poté sestavila celou sadu materiálů, které jsem ověřila v praxi.

Při rozhovoru s učitelkami mateřských škol jsme si upřesnili odpovědi v dotazníku, učitelky doplnily slovně své odpovědi a přidaly některé zajímavé postřehy.

Většina z nich se shodla na tom, že leváci jako skupina dětí ve třídě mateřské školy nemají větší problémy než praváci, vždy záleží na osobnosti dítěte, intelektu a povaze dítěte a hlavně na rodině a prostředí, ze kterého dítě pochází. Některé levoruké děti mohou mít před nástupem do školy potíže s grafomotorikou, držením tužky nebo směrem psaní, ale podle učitelek vždy záleží na rodičích, jestli si nechají poradit a s dítětem trénují a snaží se mu pomoci, nebo vše ponechají na školce. Učitelky nemají většinou zpětnou vazbu ze školy, jak se danému dítěti daří při nácvičku psaní a čtení, ale každé dítě se to podle nich naučí a mnohdy ani nezáleží na vedoucí ruce daného dítěte.

Učitelky se dále shodly, že důležité je umět levákovi problematické činnosti ukázat alespoň trochu levou rukou, tak aby to dítě nepozorovalo zrcadlově obrácené. Držet správně tužku, předkreslit levou rukou základní tvary... pro dítě je lepší, když vidí, jak se to dělá levou rukou. Při grafomotorických cvičeních je potřeba postupovat od nejjednodušších velkých tvarů k těm menším, aby si dítě uvolnilo ruku, navyklo na nezvyklý směr kreslení a „připravilo“ správně tužku v ruce. Některé učitelky doporučují vést při grafomotorických cvičích dětem ruku, alespoň ze začátku, aby si natrénovaly směr psaní zleva doprava a nepsaly opačně – pro leváky přirozeně.

Dále většina učitelek připomněla, že i malé děti jsou všímavé a často upozorní na lžici nebo tužku v levé ruce. Praváci se mnohdy poprvé až ve školce setkávají s někým levorukým, proto je podle nich potřeba upozornit děti, že někdo používá více levou ruku, ale nedělat z toho problém a nijak výrazně na leváky neupozorňovat.

8. Soubor materiálů pro práci s leváky

Materiály, nápady a pomůcky vzešly z odpovědí učitelek v dotazníku, případně byly doplněny o nápady z odborné literatury. Praktických návodů je v odborné literatuře málo, především Ivo Vodička nabízí ve svých knihách některé konkrétní návody, jak s leváky pracovat. Pro rodiče a

učitele prvňáků je to kniha Nechte leváky drápat, pro předškoláky je to soubor pracovních sešitů KuliFerda a jeho svět: pracujeme s levákem v předškolním věku. Některé nápady po předškoláky je možné dohledat i v souboru Šimonovy pracovní listy (Těthalová, sešit 25, 2017).

Všechny materiály, které se mi podařilo sebrat, jsem roztřídila tematicky do čtyř kategorií. Jsou to:

1. jemná motorika a grafomotorika
2. samoobsluha
3. běžný den – zde jsou zahrnuty otázky spolupráce s praváky, kolektivní hry a činnosti
4. pomůcky pro leváky

8.1. Jemná motorika a grafomotorika

Do této skupiny patří nápady a aktivity spojené s nácvikem správného držení tužky, stříhání, uspořádání pracovního prostoru a správného sezení. Dále sem patří aktivity vedoucí k nácviku psaní zleva doprava.

Základem je samozřejmě správný úchop tužky. Vodička ve svých pracích uvádí, že už tříleté dítě je potřeba učit správnému, špetkovému, úchopu tužky. *„Stejně jako při solení, kdy používáme také tři prsty. Tužka leží na posledním článku prostředníku. Prostředník je tedy pod tužkou podsunutý. Shora je psací náčiní lehce přidržováno palcem a ukazovákem. Zbylé dva prsty (malíček a prsteníček) spočívají mírně pokrčené v dlani. Prsty držící náčiní nesmí být pokrčené, ani prohnuté. Úchop nemá být křečovitý.“* (Vodička, 2015, str. 125) Důležitý je samozřejmě dlouhodobý a pravidelný nácvik, neustálé opravování a motivace ke kreslení. Dětem mohou pomoci různé trojhranné tužky nebo nástavce na tužky, které se na tužky nasunou, dítě drží tužku v nástavci, který ho nutí mít prsty ve správné poloze.

Nejdůležitější je ale vhodná motivace k činnosti, dítě, které nechce kreslit, se tužku správně držet nenaučí. Nejčastěji se používá průpovídka, že *„prostředníček je postýlka, proto na ní tužka leží. Palec je polštářek a ukazováček peřinka, proto je tužce takto dobře, jako nám v postýlce.“* (Vodička, 2015, str. 126) Podobných pomůcek můžeme vymyslet mnoho a s dětmi je neustále připomínat a opakovat před každým kreslením.

Učitelky v dotazníku uvedly tyto básničky:

*Tři prsty teď připravíme,
Tužku jemně uchopíme.
Rukou papír pohladíme,
Špičku tužky připravíme.*

*Které prsty připravíme?
Jakpak tužku podržíme?
A jak ruku položíme?
Tužka může vyrazit
Na papír něco nakreslit!*

V rámci grafomotorických cviků je důležité upevnit si i směr pozdějšího psaní. Píšeme zleva doprava, čteme zleva doprava, knížky nebo obrázky prohlížíme ve stejném směru. Pravákům je tento směr přirozený, pro leváky je to nepřirozený směr a děti se musí naučit, že mohou kreslit a malovat v libovolném směru, ale psát musí zleva doprava. Bednářová – Šmardová uvádějí, že levákům se tento směr většinou zautomatizuje před nástupem do školy, nápodobou, tréninkem a dozríváním CNS. V rámci grafomotorických cviků v mateřské škole je ale vhodné se na správný směr budoucího psaní zaměřit a začít ho upevňovat. Pro předškoláky a čerstvé prvňáky leváky je to jedna z nejtěžších věcí, se kterými se při nácvičku psaní potýkají.

V mateřských školách se osloveným učitelkám osvědčily následující motivační básničky:

*Papír na stůl nachystáme, Špičkou tužky vpravo mířím, Levá ruka, to už známe,
Mezi ruce papír dáme. Pomalu se k pravé blížím. Pěkně si s ní zamáváme.
V levé tužku připravíme, Píšu zleva doprava, Potom tužku uchopíme,
Rovnou čáru nakreslíme. Je to velká zábava! Doprava ji namíříme.
Čáru k pravé povedeme,
To už přece dovedeme.*

Všechny učitelky dále uvedly, že je vhodné doplnit pracovní listy s grafomotorickými cviky o předlohy napravo nebo nahoře, protože levák si předlohu nadepsanou nalevo zakrývá rukou. Aby viděl, co má kreslit nebo psát, musí ruku kroutit a ohýbat v zápěstí. Většina pracovních listů, které je možné kopírovat z internetu nebo ze speciálních sešitů pro předškoláky to tak má. V písankách pro prvňáky je bohužel předloha většinou jen na levé straně sešitu.

Podobně můžeme trénovat i obracení stránek v knihách nebo ukazování na řadu obrázků. Zleva doprava. U nácviu těchto činností se předpokládá, že děti rozeznávají levou a pravou ruku.

Do této kategorie činností určitě patří i příprava pracovního prostoru při psaní a kreslení. To není jen otázka mateřské nebo základní školy, ale i úpravy dětského pokoje. Jedná se hlavně o umístění pracovního stolu leváka tak, aby světlo dopadalo zprava a levák tak po celou dobu psaní viděl, co píše a rukou si nestíní. Většina tříd ve školách je ale umístěna tak, aby okna byla po levé ruce dětí a světlo dopadalo na stoly zleva. Leváci by měli sedět nalevo od svého pravorukého kamaráda, aby si nepřekáželi a „nedrkali“ se lokty. Leváci by měli mít možnost sami si zorganizovat věci na pracovní ploše tak, aby jim to vyhovovalo a snadno na všechny pomůcky dostali.

Z dotazníku dále vyšlo, že ve všech mateřských školách se levákům nabízí speciální nůžky pro leváky. *„Nůžky pro leváky mají opačně zkřížené nože, a tak vycházejí z přirozených pohybů levé ruky a funkcí jednotlivých prstů – tím je plně využito jemné motoriky ruky, navíc si levák do bodu stříhu vidí stejně jako praváci.“* (Vodička, Levák a všední den I, 2015, str. 15)

Nůžky pro leváky jsou šikovné hlavně pro malé děti, které se teprve stříhat učí a jemnou motoriku teprve rozvíjí. Jak uvádí většina učitelek v MŠ, leváci díky nůžkám pro leváky mají stejně kvalitní výrobky jako praváci, jsou na stejné „startovní pozici“. Ivo Vodička naopak uvádí, že většina leváků časem nůžky pro leváky opouští a naučí se stříhat klasickými „pravorukými“ nůžkami, jen je více naklání, aby si na stříhání lépe viděli. Nejsou tak limitováni tím, že musí používat jen speciální nůžky. (Vodička, Levák a všední den I, 2015)

Stejně se ve školkách používají trojhranné tužky a pastelky, ty jsou ale vhodné pro leváky i praváky pro snazší upevnění správného držení tužky. Trojhranné tužky jsou doporučované i pro prvňáky.

Co se týká zrakového vnímání, učitelky uváděly, že je pro některé leváky těžké zautomatizovat pohyb očí zleva doprava. Alespoň při čtení, psaní a prohlížení nebo řazení kartiček je potřeba s dětmi správný směr trénovat, třeba pomocí podobných básniček jako pro směr psaní. Mimo školní potřeby podle nich prohlížení zprava doleva nevádí. Je to prostě pro leváky přirozené. Já sama znát dospělé leváky, kteří listují knihami nebo časopisy odzadu.

8.2. Sebeobsluha

Do této kategorie jsem zařadila otázky týkající se oblékání a zavazování tkaniček a stolování.

Oblékat se i používat příbor se učí všechny děti už od malička. Je to pro ně přirozená činnost a používají automaticky svou vedoucí ruku.

Miloš Sovák ve svých knihách ze 60. let ještě uvádí, že je potřeba, aby se i levoruké dítě naučilo držet lžici v pravé ruce a používat příbor stejně jako pravák, protože to patří k základům slušného chování. (Sovák, 1961) V současné době už je trend jiný, malý levák drží lžici v ruce levé, tak jak se to od malička učí, rodiče nebo učitelky v mateřské škole pouze upravují správné držení a dbají na čistotu stolování. Příbor je naopak pro leváka výhodnější, malé dítě samo automaticky uchopí vidličku do levé ruky a nůž se později naučí držet a používat v ruce pravé. Jak upozorňuje Ivo Vodička, i leváci by měli vědět, že lžice se drží správně v ruce pravé a při významných událostech ji tak používat.

Oslovené učitelky uvedly, že malí leváci nemají problém se samotným jídlem, ale občas se „pletou“ ostatním dětem u stolu, překáží si lokty, drkají se s pravákem vedle, natahují se pro skleničky přes ruku. V některých školkách, kde je zavedený pevně daný zasedací pořádek u jídla, je snadné dítě přesadit a připravit skleničku na druhou stranu talíře. Jinde je potřeba levoruké dítě naučit, jaké místo si má vybírat, aby si s kamarádem u jídla nepřekáželo, a jak přeorganizovat své místo, aby nedocházelo k nepříjemnostem.

Jak píše I. Vodička: „*Levactví není nemoc, ale ani omluva za nezdvořilé chování*“ (Vodička, 2012, www.levactvi.cz). Proto je potřeba, aby se základům správného stolování a dodržování čistoty u stolu učily všechny děti.

V oblasti oblékání je pro malé leváky velkou výzvou zapínání. Knoflíky, zipy, přezky... všechno je stranově uzpůsobeno pro snadné používání praváků. Umět se obléknout, zapnout bundu a zavázat boty je jedním z prvků školní zralosti, proto by každý předškolák, bez ohledu na svou stranovou orientaci, měl toto zvládat.

Dítě se samo dokáže obléknout přibližně od tří let, trénuje a rozvíjí tak hrubou motoriku a koordinaci rukou a nohou. Trefit se do rukávu nebo nohavice může být ze začátku velké dobrodružství. Po nástupu do školky se děti začnou většinou více snažit sami oblékat, v šatnách se často pořádají oblékací závody, děti oblékají panenky a plyšáky, některé paní učitelky používají dokonce „oblékací“ říkanky:

Mám zlobivé ponožky,

Nechtěj ke mně na nožky.

Já vás chytnu, potvůrky!

Rozdělím vás na půlky.

Dvě ponožky na dvě nožky,

Už nezlobí ty ponožky!

Malí leváci mají s oblékáním běžných kousků oblečení stejné problémy, jak praváci. Některé děti se to naučí dříve, jiné později. Potíž nastává při zapínání knoflíků nebo zipu. Z historie nám zůstalo umístění knoflíků vpravo na oblečení a knoflíkové dírky vlevo. Pravák uchopí knoflík nebo háček pravou – šikovnější – rukou a provlékne dírkou na levé straně. Pro leváky je to samozřejmě potíž, knoflík, který je potřeba prostrčit dírkou je na té špatné straně. Proto je potřeba daleko většího cvičení, aby se to malý levák naučil.

Podobně je to i se zapínáním zipu. Jezdec zipu je umístěn na levé straně, aby se pravákům pohodlněji zapínal. Pravák pravou rukou zastrčí volný konec zipu do jezdece a potom pohodlně táhne zip nahoru, zatímco levá ruka jen přidrží spodní lem bundy. (Vodička net)

Při nácviku zapínání knoflíků i zipu je potřeba velké trpělivosti a opakovaného nácviku. Vždy je třeba stát za dítětem, a ukazovat mu všechno v jeho úhlu pohledu. Je špatně stát proti dítěti a ukazovat mu činnosti zrcadlově. Dítě si musí všechny činnosti zrcadlově převrátit. Učitelky, které si tohoto problému ve svých MŠ všimly, potvrdily, že je potřeba, aby stály za dítětem, a tak mu činnosti ukazovaly nebo pomáhaly. V jedné školce si tak dokonce hráli na chobotnice, pro děti byl nácvik hrou a motivací k dalším pokusům.

Jak vyplynulo z praktického ověření činností, některé děti se naučily zapínat zip a knoflíky pravou rukou, některé děti používají ruku levou, knoflíky stojí a dítě levou rukou navléká díрку na knoflík. Zapínat zip levou rukou je složitější, leváci zip táhnou do strany a častěji se jim zasekává do látky. I tak se ale většina dětí před nástupem do školy zapínat bundy naučí. Podobné je to se zavazováním tkaniček. To je práce hlavně pro rodiče, ve školkách učitelky většinou jen ověřují, zda si děti umí boty zavázat. Ivo Vodička předkládá ve svých pracovních

sešitech pro leváky návod, jak dítě naučit vázat tkaničky. Důležité zase je, aby rodič stál za dítětem, ne naproti jemu. Pro rodiče může být náročné představit si, že malý levák vede pohyb levou rukou a celý proces má samozřejmě stranově obrácený. I tady je potřeba velké trpělivosti, u leváků o to větší, že se kličky musí naučit vázat na levou ruku i rodiče.

Dalším problémem, možná nečekaným, může být obyčejné skládání deštníku. Předpokládá se, že člověk vezme deštník do pravé ruky a zatočí jej doprava a přelepí suchým zipem. Pro leváka často nastává překvapení, když deštník zatočí a páska se suchým zipem je vespuďu. Podobné nástrahy představují i náprsní kapsy, které se šijí na levé straně, zip na sukni, který se všívá doleva, aby si jej ženy mohly pohodlně zapnout pravou rukou, zipy na kabelkách a peněženkách, které se rozepínají zprava doleva. Všechny tyto nástrahy levák po celý život překonává a jak někteří tvrdí, stává se tak odolnějším a kreativnějším, než jsou praváci. (Healey, 2015)

8.3. Běžný den v MŠ

V mateřské škole jsou děti ve skupině, učí se žít v kolektivu, komunikovat a spolupracovat. Z dotazníku vzešlo několik oblastí, kde se projeví, nebo může projevit, že je dítě levák. Některé učitelky si všimly, že při příchodu, když si s dětmi podávají ruku, leváci často podávají ruku levou. Podání pravé ruky je přátelské gesto a zvyk, tradice a etiketa velí, aby si lidé podávali pouze ruku levou, praváci i leváci bez rozdílu. Je proto potřeba i malé leváky učit, která ruka se při pozdravu podává.

Paní učitelky udávaly různé nápady, jak vstup do třídy levákům usnadnit. Některé se domluvily s rodiči, že se dítě bude levou rukou držet mamky, aby mu na pozdrav zůstala jen pravá ruka, jedna paní učitelka vždy levákovi ukázala, na které ruce má hodinky, dítě už vědělo, že má podat druhou. Starší děti, pokud stále mají problém rychle podat správnou ruku, mohou na levé ruce nosit náramek, hodinky, prstýnek... nějaké rozlišovací znamení, aby se vyhnuly nepříjemným situacím a posměchu.

Další oblastí, kde se většinou pozná, že je dítě levák, jsou kolektivní sporty. A ve školce a na prvním stupni ZŠ o to více, jak se teprve rozvíjí motorika a děti se s různými sporty a aktivitami setkávají poprvé. Učitelky většinou uváděly, že při kolektivních sportech leváci způsobují kolize a pády, hází míč na jinou stranu, rozbíhají se proti skupině nebo se „koulí“ jinam. Při prostém běhu nebo chůzi se nic takového nestává, jak jde ale o jednostrannou činnost, dítě

někdy překvapí právě obráceným směrem. V první řadě je tedy potřeba předejít kolizím a případným úrazům. Pokud je to možné, připravit pro ně volný prostor, uzpůsobit aktivity tak, aby se na hrací plochu vešly bezpečně všechny děti. Dále se osvědčilo neřadit děti vedle sebe do řady, postavit je do volného prostoru. Levák tak není tolik vidět a nepřilepte se do cesty pravákovi vedle sebe. Nejdůležitější ale je zabránit posměchu a nějakému pocitu vyčnívání a odlišování se.

Při organizování dalších společných aktivit je podle učitelek důležité neupozorňovat na leváky, nechat je, ať si své místo najdou sami a sami se prosadí a zapojí. Jen je potřeba korigovat například sezení vedle praváka – levák sedí nalevo od praváka – organizaci pracovního místa, aby měl levák i pravák všechny věci po ruce, nepřekáželi si a tak jako u ostatních dětí upravovat například držení tužky, sklon papíru, u společného cvičení pravou nebo levou ruku a nohu.

8.4. Pomůcky pro leváky

V současné době existuje velké množství různých pomůcek pro leváky. Některé jsou opodstatněné a využívány hojně, některé patří do skupiny spíše zajímavostí a bizarností. Asi nejznámější a nejužívanější pomůckou jsou nůžky pro leváky. „*Nůžky pro leváky mají opačně zkřížené nože, a tak vycházejí z přirozených pohybů levé ruky a funkcí jednotlivých prstů – tím je plně využito jemné motoriky ruky, navíc i levák do bodu stříhu vidí stejně jako praváci.*“ (Vodička, Levák a všední den 1, 2015, str. 15) Malí leváci tak mohou trénovat stříhání pohodlně stejně jako praváci. Postupně se většina leváků naučí používat i nůžky pro praváky, nemusí tak být závislí na svých speciálních nůžkách. Ale jako první pomůcka pro nácvik stříhání se nůžky pro leváky hodí.

Ve školce se ještě občas používají pravítka pro leváky, která mají číselnou řadu obráceně, nula leží vpravo, a ořezávátka na tužky. Pravítka s opačným číslováním podle mě nejsou pro malé leváky vhodné, děti si potřebují zafixovat směr číselné řady zleva doprava. Při hodinách geometrie na druhém stupni nebo střední škole může ale toto pravítko výrazně pomoci, sama bych ho kdysi ocenila. Někteří rodiče ještě kupují násadky na tužky, které zajišťují správný úchop tužky.

Dále mají v některých školkách škrabky pro leváky, aby se mohly všechny děti zapojit do vaření. Škrabky a otvíráky konzerv jsou pro leváky opravdu velkou pomocí, pokud se totiž

nenaučí používat pravou ruku, běžnou škrabkou bramboru nikdy neoškrábou. A otevřít konzervu levou rukou je nepřekonatelný problém.

V současné době existují specializované obchody pro leváky, kde kromě psacích potřeb prodávají i další věci uzpůsobené pro leváky. Existují například hodinky s číslováním v protisměru, počítačové myši uzpůsobené na levou ruku, kytary, které leváci drží v pravé ruce, dokonce i vývrtky a nože s ostřím na druhou stranu. Všechny tyto pomůcky mohou levákům výrazně usnadnit život, na druhou stranu je omezují jen na používání těchto speciálních pomůcek. (www.prolevaky.cz, 2005)

9. Projekt „Už budu školák“

9.1. Základní údaje o projektu

Projekt byl realizován v Mateřské škole Na Daliborce v Hořicích. Tuto školku jsem si vybrala, protože učím na základní škole, ke které školka patří, znám prostředí i učitelky, s ředitelem školy jsem si mohla domluvit termín projektu. MŠ Na Daliborce má tři věkově homogenní třídy, projekt proběhl ve třídě předškoláků. V této třídě je 18 dětí, z toho čtyři leváci. Na ty jsem se v rámci svého projektu zaměřila.

Název projektu: Už budu školák

Realizace: únor 2022

Délka projektu: jeden týden

Věková skupina: předškoláci

Hlavní cíle projektu:

Cílem tohoto projektu je jednak ověřit přímo ve třídě předškoláků, jak učitelky pracují s leváky, jestli leváci potřebují nějakou speciální péči a přípravu pro vstup do školy. Dalším cílem je ověřit na praktických činnostech, jestli leváci opravdu mají potíže v oblasti grafomotoriky, pravolevé orientace, které jsou jim často přisuzovány. Dále je cílem prožitkovou formou ověřit účinnost materiálů, které poskytly učitelky MŠ v dotaznících.

Dílčí cíle RVP:

1. Dítě a jeho psychika

- Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností
- Rozvoj tvořivosti a fantazie
- Osvojení si elementárních poznatků o znakových systémech (čísla, písmena)
- Posilování přirozených poznávacích citů (zájmu, zvědavosti, radosti z objevování)

2. Dítě a jeho tělo

- Rozvoj pohybových schopností a dovedností v oblasti hrubé a jemné motoriky
- Rozvoj fyzické a psychické zdatnosti
- Osvojení si věku přiměřených praktických dovedností

3. Dítě a ten druhý

- Posilování prosociálního chování ve vztahu k druhým lidem
- Rozvoj kooperativních dovedností
- Rozvoj interaktivních a komunikativních dovedností

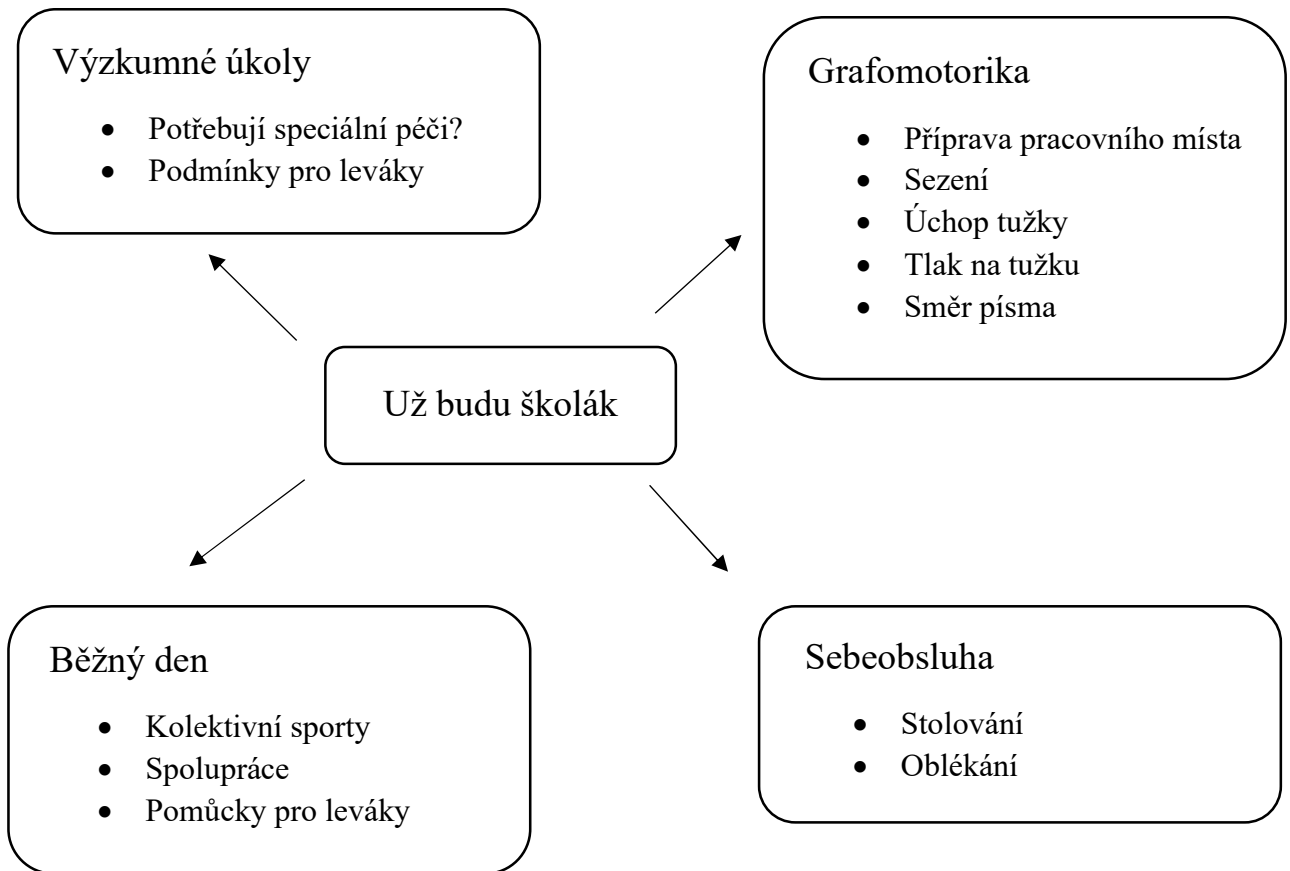
4. Dítě a společnost

- Poznávání pravidel společenského chování
- Seznamování se se světem lidí, kultury a umění
- Rozvoj schopnosti žít ve společnosti druhých lidí, přijímat základní hodnoty v tomto společenství uznávané

5. Dítě a svět

- Seznamování se s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, vytváření pozitivního vztahu k němu

9.2. Myšlenková mapa

9.3. Příprava projektu

Projekt „Už budu školák“ jsem připravila po dohodě s učitelkami MŠ tak, abych mohla zařadit co nejvíce aktivit pro leváky jak z oblasti grafomotoriky, zrakového vnímání a pravolevé orientace, tak z oblasti stolování, oblékání, spolupráce s praváky. Motivací pro činnosti měla být právě hra na prvňáky, což je téma, které většinu předškolních dětí láká, těší se k zápisu a rády se učí, aby „už je do té velké školy pustili“.

V Mateřské škole Na Daliborce využívají některé prvky z programu Začít spolu, proto jsem mohla zařadit i centra aktivit, děti jsou zvyklé sdělovat si své zážitky a nápady v ranním komunitním kruhu, dostávají ranní úkoly. Proto si nemuseli zvykat na jiný styl práce. V projektu jsou začleněny aktivizující metody učení, například dramatizace, brainstorming, diskuse, sebehodnocení, využívá se třífázový model učení Evokace – Uvědomění – Reflexe.

Projektu se účastnila celá třída, leváci i praváci. Nechtěla jsem, aby leváci měli pocit, že jsou sledováni nebo nějak vyčleňováni z běžných aktivit, proto jsem se snažila celý program

zorganizovat tak, aby o probíhajícím pozorování nikdo nevěděl. Rodiče leváků byli informováni dopředu a s projektem souhlasili. Nikdo z dětí nebyl vyzván k činnosti z důvodu své stranové preference. Všichni si mohli vyzkoušet všechny aktivity, k některým byli „jakoby náhodou“ vyzváni jen leváci.

Celý projekt byl zahájen v pondělí v ranním kruhu povídáním na téma „už budu brzy školák“. V pondělí prošly děti vstupním testem, levákům byl test vyhodnocen. V testu byly zařazeny aktivity z oblasti grafomotoriky, sebeobsluhy, test obsahoval i prvky z testu laterality. V pátek celý projekt končil návštěvou v první třídě a společným cvičením ve školní tělocvičně, na závěr byl proveden výstupní test, který měl zhodnotit přínos aktivit pro leváky.

Už budu školák

Metody	Vzdělávací činnost	Pomůcky, poznámky
Už budu školák		
Evokace (brainstorming)	Zjišťování poznatků a vědomostí (jaké je to ve škole, co musí školák umět, těšíte se do školy?)	
Uvědomění	Vstupní test (co musí umět předškoláci, než jdou k zápisu)	Pracovní listy
Reflexe	Jak se vám povedl test? Už všechno umíte?	
Sešit pro školáky		
Evokace	Každý školák má sešity na poznámky	
Uvědomění	Pracovní činnost – výroba sešitu do naší školy	Výroba vlastního sešitu, každý den zaznamenávají jednotlivé činnosti
Reflexe	Prezentace výrobků na konci týdne	Tvořivost, fantazie
Co bude dnes dobrého?		
Evokace (Brainstorming)	Kde jedí školáci? Jak se chováme u jídla?	Pravidla etikety
Uvědomění (dramatizace)	Praktická ukázka – jíme v jídelně. Hra „Na oběd přijde i královna“	Oběd v jídelně, prostírání a příprava stolů, sami si nosí jídlo na stůl
Reflexe (sebehodnocení)	Jak se vám stolování povedlo?	Hra – snaha jíst opravdu podle pravidel etikety

	Bylo těžké stolovat s královnou?	
	Chutnalo vám více?	
„Zvoní!“		
Evokace (příprava třídy na učení)	Hra na školu, příprava třídy, rovnání lavic, tabule, školní aktovky	
Uvědomění (improvizace, hra v rolích)	Hra na školu – improvizace, využití zkušeností	Komunikace, spolupráce
Reflexe (diskuse)	Chodí to opravdu takhle ve škole?	
Hra „Všechno vím, všechno znám“		
Evokace (otázka k zamyšlení)	Jak vyřešit složitý úkol?	
Uvědomění (skupinová práce)	Soubor úkolů k řešení (puzzle, vyrábění, kvíz, pohybové aktivity, pavučina)	Pracovní list, pavučina z provázků k prolézání, výtvarné potřeby
Reflexe (diskuse)	Jak se vám pracovalo ve skupině? Pomáhali jste všichni?	
Návštěva ve škole		
Evokace (diskuse)	Jak to vypadá ve škole?	
Uvědomění	Návštěva v 1. třídě, společné aktivity, vyrábění Cvičení ve školní tělocvičně	Aktivity na interaktivní tabuli, vyrábění s prvňáky
Reflexe (výstupní test, sebehodnocení)	Závěrečný test Hodnocení celého týdne, společný kruh	Výstupní test

Návrh činností do center aktivit

Centrum aktivit	Činnost	Pomůcky
Číslice a písmena	Píšu zleva doprava Úkol 1: prohlédni si obrázky a seřaď je tak, jak jde příběh po sobě (zleva doprava)	Kartičky

	<p>Úkol 2: na pracovním listu zkus opsat co nejpečlivěji</p> <p>Úkol 3: přiřaď správný počet puntíků k obrázkům</p>	<p>Jiráskův test – pracovní list</p> <p>Kartičky s obrázky, s počty puntíků a čísla</p>
Pokusy	<p>Na hodině chemie</p> <p>Úkol 1: na talíř naskládejte pinzetou barevné lentilky tak, jak je nakresleno v návodu. Talíř zalijte vodou a sledujte, co se stane.</p> <p>Úkol 2: sáček s potravinářskou barvou sypte opatrně na předkreslený ornament, můžete střídát barvy. Potom si naberte vodu do kapátka a kápněte několik kapek na začátek ornamentu. Co se stane?</p>	<p>Lentilky, pinzeta, předloha</p> <p>Tác, čtvrtka s předlohou, potravinářské barvy, kapátko, voda</p>
Ateliér	<p>Naše škola</p> <p>Na velký papír společně nakreslete, namalujte, vyrobte naši školu. Můžete se na ni podívat z okna</p>	<p>Běžné výtvarné potřeby, papír velkého formátu</p>
Domácnost	<p>Vypravte Alenku do školy</p> <p>Úkol 1: obléknout panenku do školy – zapnout knoflíky,</p>	

	zip a zavázat tkaničky, nasadit batoh a zapnout přezky Úkol 2: obléknout sami sebe	Oblečení se zipy, knoflíky, přezkami Boty na tkaničky Penál, kapsička na zip, batoh na přezky
--	---	---

9.4. Realizace projektu

Projekt byl realizován v Mateřské škole Na Daliborce, probíhal jeden týden ve třídě předškoláků. Ve třídě je 18 dětí, z toho čtyři leváci.

Projekt Už budu školák jsem vybrala záměrně, škola, zápis do školy, příprava na něj, to všechno jsou pro předškoláky zajímavá témata. Děti se většinou do školy těší, mají starší sourozence nebo kamarády, od kterých čerpají zkušenosti a informace, na školu si často hrají. V tomto projektu jsem jim hru na opravdovou školu umožnila, celý týden si děti mohly nosit batůžky nebo aktovky, třídu jsme upravili jako ve škole, v pondělí jsme si vyrobili sešit na poznámky, děti každý den dostávaly ranní úkoly, které jsme potom „známkovali“. Celý projekt jsme ukončili návštěvou školy a cvičením ve školní tělocvičně.

Každý den měli žáci jeden předmět, který odpovídal jednotlivým okruhům pro leváky. Do činností byly zařazeny aktivity, které jsem popisovala výše. V rámci aktivit s dětmi jsem se pokusila ověřit jednotlivé nápady a postupy. Na konci týdne jsem jednotlivé aktivity zhodnotila jednak s učitelkami ve třídě, jednak jsem dětem sestavila výstupní test, který měl prokázat posun v jednotlivých oblastech.

Ve třídě jsou čtyři leváci. Tři chlapci a jedna dívka. Rodiče dětí byli dopředu seznámeni s projektem i probíhajícím šetřením a souhlasili.

Chlapec A: 6 let, odklad kvůli logopedickým problémům. Bystrý, šikovný chlapec, kamarádský, rád se zapojuje do všech nových zajímavých aktivit. Vyhraněný levák, směr psaní zleva doprava zvládnutý, rád kreslí, plní grafomotorické cviky, baví ho to. Je na něm znát, že je starší, všechny předškolní dovednosti, kromě řeči má zvládnuté a už se těší do školy.

Chlapec B: 5 let, levák, ale ne úplně vyhraněný, na psaní a kreslení používá levou ruku, na jiné činnosti i pravou. Pomalejší, tichý chlapec, není rád v centru dění. Zatím vážně oblékání –

tkaničky, zipy a knoflíky. Rád kreslí, ale směr budoucího psaní upevněný nemá, grafomotorické cviky píše zatím zprava doleva, tlačí na tužku a vytáčí ruku. Maminka se o projekt velice zajímala a s učitelkami a se mnou konzultovala případný další postup a cviky.

Chlapec C: 6 let, vyhraněný levák, špatná výslovnost. Rychlý, až zbrklý, nevydrží dlouho u jedné činnosti, kreslení ho nebaví, pobíhá po třídě, rychle mění činnosti. Má rád pohybové aktivity, soutěže a krátké činnosti, u kterých je rychle vidět výsledek. Nerad plní ranní grafomotorické úkoly nebo ranní obrázky, činnosti odflákne, nesoustředí se na ně, všechno ho ruší. Směr psaní zleva doprava upevněný nemá, obrázky nebo knížky si neprohlíží, nelze zjistit, zda má propojené zrakové vnímání se směrem budoucího čtení. Maminka bude žádat odklad školní docházky.

Dívka D: 6 let, vyhraněný levák. Pečlivá, šikovná, pracovitá holčička, do školy se těší, ráda plní všechny zadané úkoly, pracuje pečlivě, přesně. Nemá problémy se samoobsluhou, umí se obléct i zavázat tkaničky. Směr budoucího psaní už upevněný, dívka ráda kreslí, umí psát i některá písmena. Velká podpora v rodině.

U všech dětí ve třídě byl v pondělí ráno proveden vstupní test. Motivací bylo vyzkoušet si, co už umím a jestli můžu k zápisu. Většina dětí pracovala pečlivě, téma školy je lákavé. Levákům byl test vyhodnocen. Na konci týdne byl proveden výstupní test, zase u všech dětí. U čtyř leváků byl výsledek porovnán. Vstupní i výstupní test je vložen v přílohách.

9.4.1. Pondělí – Už budu školák

S dětmi jsem se seznámila už v předešlém týdnu, dopředu jsme si povídali, co nás čeká, co budeme asi dělat, takže jsme se nemuseli zdržovat organizačními věcmi, seznamováním a vysvětlováním.

Děti dostávají každý den ranní úkoly – pracovní list na grafomotoriku nebo obrázek. Tyto úkoly jsem zachovala, po celý týden děti dostávaly uvolňovací cviky.

Ranní kruh: ranním kruhem začíná řízená činnost každého dne, děti se společně pozdraví, řeknou si, co budou celé dopoledne dělat, společné povídání slouží jako motivace k dalším činnostem.

Tématem ranního kruhu byl název projektu „Už budu školák“. Děti samy vyprávěly, co všechno musí školák umět, jak to ve škole vypadá, kdy půjdou k zápisu, co do školy potřebují. V rámci

rozhovoru jsem děti zavedla k tématu, že při zápise budou paní učitelky ve škole zkoušet, co všechno děti umí. To nám posloužilo jako motivace k následující činnosti – vstupnímu testu.

Vstupní test zahrnoval jak praktické činnosti, tak pracovní listy s kreslením a grafomotorikou. Děti měly nejprve několik praktických úkolů z testu laterality – kuličky do sklenice, kukátko, sáhni si na ucho. Tím si sami zjistily, která ruka je šikovnější a může začít kreslit. Úkolem bylo nakreslit postavu – maminku nebo tátu. Následoval list s uvolňovacími cviky. U svačiny jsme si vyzkoušeli, jestli se umí děti najíst jako velcí školáci. Zde jsem sledovala, jak si uspořádají věci na stole, jakou rukou jedí jogurt, jak si uklidí místo. Při oblékání ven jsme si vyzkoušeli, jestli se dokážeme obléci úplně bez pomoci paní učitelky. Ve vstupním testu nebyla zahrnuta spolupráce s praváky a kolektivní sporty. To jsem sledovala v průběhu celého týdne, zajímalo mě, jestli je pravda, co se uvádí v odborné literatuře (Vodička, Sovák).

Po svačině jsme si s dětmi představili centra aktivit, ve kterých budou po celý týden pracovat. Děti jsou na práci v nich zvyklé, jsou zvyklé pracovat samostatně bez přímé pomoci učitelek. Po konci aktivit jsme si společně každý den shrnuli, jak se nám pracovalo, co se dětem povedlo, děti se rády pochlubily.

Po obědě děti vyráběly své školní sešity. Podle předlohy, kterou jsem přinesla, měly za úkol vyrobit si podobný sešit s pěti stránkami a stránkou úvodní a závěrečnou. Jednotlivé listy měly svázat mašličkou, sešit libovolně ozdobit a zaznamenat, co se dělo první den.

Celý první den proběhl v klidném a přátelském prostředí, děti jsou dobrý kolektiv, ve třídě jich není moc, umí spolupracovat, pomáhat si a domluvit se. Všimla jsem si, že se dokážou samy vypořádat i s problémovými spolužáky, většinou není potřeba zásah učitelek. Zrovna jeden ze sledovaných leváků je dost aktivní, rušivý, neumí moc spolupracovat a komunikovat s ostatními, ale děti se s tím překvapivě dobře vypořádaly.

9.4.2. Úterý – předmět psaní

I úterní ráno začalo ranními úkoly, děti měly za úkol nakreslit, na co se dnes nejvíce těší. Při ranním kruhu jsme si povídali o čtení a psaní. Některé děti už znají písmena, některé umí číst, většina dětí umí opsat tiskací písmena. Povídali jsme si o tom, jak je důležité umět psát, ukazovali jsme si i různé druhy písem.

Hlavní činností dnešního dne byla grafomotorika, správné sezení u stolu, držení tužky. Pro dnešek jsem přidala jedno centrum, školní lavici, kde se postupně vystřídaly všechny děti a chlubily se mi, jak už umí sedět jako školáci, držet tužku a psát. Děti přicházely po dvojicích, seděly vedle sebe jako ve škole, měly za úkol srovnat si věci na stole (hromada sešitů, rozházený penál, knížka, svačina), správně si sednout, vzít do ruky tužku a podle předlohy začít „psát“. Pro tuto aktivitu se hodily i básničky na správné držení tužky a směr psaní:

*Tři prsty teď připravíme, Špičkou tužky vpravo mířím, Levá ruka, to už známe,
Tužku jemně uchopíme. Pomalu se k pravé blížím. Pěkně si s ní zamáváme.
Rukou papír pohladíme, Píšu zleva doprava, Potom tužku uchopíme,
Špičku tužky připravíme. Je to velká zábava! Doprava ji namíříme.*

Levákům se zalíbila prostřední básnička, snadno si ji zapamatovali. Kromě směru psaní jsme dávali pozor i na správné sezení a úklid na stole. Některým dětem nepořádek na stole nevadil, mezi rozházené věci položili papír a hned chtěli začít psát. Holčičky byly většinou pečlivější a místo si samy uklidily. Zajímavé bylo sledovat, jak si sedají ke stolu leváci s pravákem, děti ještě nemají zkušenosti ze školy, ve třídě mají „šestihrané“ stolečky, u kterých sedí každý sám, proto si nepřekáží. V lavici byli ale překvapeni, že si navzájem překáží a že si musí vyměnit místa. Kontrolovali jsme i správné držení tužky, některým dětem, nejen levákům, to dělá doteď problém.

Děti měly za úkol napsat jednu stránku v opravdové písance. Společně jsme potom úkol ohodnotily a oznámkovaly. Výsledky pro mě byly velkým překvapením, nečekala jsem takový rozptyl v úrovni grafomotoriky, ale paní učitelky, které děti znají, si tímto potvrdily své odhady, jak na tom které dítě je. Tyto „písanky“ si děti odnesly domů, aby i rodiče viděli, jak jsou jejich děti připravené k zápisu.

Po obědě děti kreslily své zážitky do svého sešitu, přidaly si do nich své písanky. Společně jsme zhodnotili celý den, zopakovali jsme si „psací“ básničky a vzpomínali jsme, co musíme udělat, než začneme psát:

„Pozor žáci prvňáci, co teď máme na práci?“

Sešit mírně nakloníme a rovně se posadíme.

Pravá, levá, z rukou stříška, schová se tam pampeliška.

A co s hlavou, jak ji dáš? Hlavu pěkně narovnáš,

Nohy opřeš do podlahy, ať máš pěkné, rovné tahy.

A s lehkostí motýlí, řádka bude za chvíli.“ (RVP PV, 2017)

9.4.3. Středa - předmět stolování

Předmětem dnešního ranního kruhu a celého dopoledne bylo slušné stolování. I děti ve školce a ve škole by měly znát pravidla slušného chování, umět se chovat u stolu a slušně se najíst. Kromě úkolů v centrech aktivit a společné diskusi při ranním kruhu jsme si při svačině a u oběda zahráli na školní jídelnu. Při svačině měly děti za úkol připravit si samy stůl, prostřít ho a veškeré jídlo si samy přinést. Potom se měly najíst tak, aby „paní uklízečka vůbec nemusela do práce“. Leváci ani praváci neměli větší problémy při stolování, předškoláci už se dokážou sami obsloužit a najíst. Menší problémy vznikaly při prostírání stolu, leváci si dávali lžíce na levou stranu, někteří praváci si toho všimli a měli chuť jim to opravovat. Zajímavé bylo sledovat, že leváci v tomto věku už mají zažité, že potřebují pít k levé ruce, aby se nenatahovali přes talíř, že si mají nachystat lžičku na levou stranu, i když třeba ještě neumí levou a pravou odlišovat.

Po jídle jsme si povídali o tom, jak správně prostírat, v které ruce se drží lžíce a příbor, jestli je možné držet je obráceně a podobně. Vrátili jsme se ještě jednou ke stolu a vyzkoušeli jsme si jíst druhou rukou.

Před obědem nás čekala ještě jedna aktivita, děti se dozvěděly, že na oběd přijede zvláštní host a je tedy potřeba, aby naše stolování bylo naprosto podle pravidel etikety – tedy všechny lžíce v pravé ruce, druhé jídlo celým příborem, vidlička v levé ruce, v jídelně nás dokonce čekaly ubrousky na klín a sklenice na přípitek (ty se také drží v pravé ruce). Celý oběd proběhl ve slavnostní atmosféře, všechny děti se snažily najíst se co nejlépe a nejčistěji. I leváci se s úkolem poprali, jen jeden chlapec se nedokázal najíst pravou rukou. Pro některé praváky zase bylo obtížné držet celý příbor a vidličku ovládat levou rukou.

Celý oběd jsme zhodnotili s tím, že není tak důležité, jakou rukou držíme lžičku, ale je potřeba se chovat slušně a jíst čistě, jako by vedle nás seděla královna.

9.4.4. Čtvrtek - předmět oblékání

Dnešním hlavním úkolem bylo zjistit, jak jsou na tom děti s oblékáním a zapínáním. Celé dopoledne jsme zavazovali tkaničky, zapínali zipy a knoflíky, obraceli trička naruby, zkoušeli, kdo to dokáže rychleji, přesněji, kdo uváže pevnější kličku...

Hned po ranním kruhu nás čekala ještě hra „Všechno vím, všechno znám“. V ranním kruhu jsme při povídání o oblékání došli k tomu, že je fajn si pomáhat a spolupracovat. Děti se hned poté rozdělily do čtyř skupin a měly za úkol společně plnit různé úkoly. Úkoly byly ze všech oblastí, hra probíhala po celé dopoledne, společně jsme ji vyhodnotili až po obědě. Děti měly za úkol spolupracovat, komunikovat, pomáhat si. Nebylo přesně dáno, jak úkol vyřešit, hra nebyla načas, nestopovali jsme ani nebodovali, důležitá byla hlavně spolupráce. Mezi úkoly bylo například:

1. Do šatny přišel hraboš! V šatně na zemi ležela hromada oblečení. Něco naruby, pomíchané, rozházené, uzel na botě, rozdělaný zip na batohu, vytažený popruh... děti měly za úkol po hrabošovi uklidit, všechno srovnat a poskládat a potom jednoho kamaráda pěkně do všeho obléct.
2. Pavouk leze pavučinou. Venku na hřišti je prolézačka s velkými oky 3x3. Děti měly za úkol těmi oky prolézt na druhou stranu tak, aby se nikdo nedotkl provazu a nikdo nelezl stejným okem jako kamarád. Museli si pomáhat, přemýšlet, kdo půjde první, koho přendají tím okem ve druhé řadě.
3. To je moje škola. Ze dřevěných kostek postavit společně co nejvěrnější kopii budovy naší školy.
4. Puzzle. Děti měly za úkol složit puzzle tak, že jeden nevidí, druhý nemluví, třetí nemá ruce, čtvrtý nesmí na kostky sahat.
5. Opravte chyby. U školní lavice sedí paní učitelka, chystá se psát. Na stole je nepořádek, ona má jednu nohu pod zadkem, druhou na židli. V ruce má svačinu na papíře sklenici s vodou. Špatný úchop tužky, píše zprava doleva... děti mají za úkol se dívat a potom ji opravit.

Během těchto aktivit a při oblékání na zahradu jsem sledovala, jak jsou děti schopné sami se oblékat. Bez rozdílu leváci i praváci mají problém se zavazováním tkaniček, většina dětí nosí

boty na suchý zip. Zipy jdou levákům opravdu zapínat hůř, ale ani někteří praváci si neumí sami bundu zapnout. Je tedy možné říct, že předškoláci bez rozdílu laterality mají různé tempo a různou úroveň sebeobsluhy. Levákům dělají potíže knoflíky a zipy pouze proto, že jsou stavěné pro praváky a leváci to mají „přes ruku“. Ale celkově nelze říct, že by leváci byli v oblékání horší.

9.4.5. Pátek – předmět tělocvik

Poslední den projektu jsme věnovali návštěvě první třídy Základní školy Na Daliborce. Při ranním kruhu jsme zhodnotili celý týden, povídali jsme si o tom, co už umíme, co musíme ještě vylepšit, co nového jsme se tento týden naučili.

Před svačinou jsme si ještě zahráli na školu ve hře „Zvoní“. Děti měly za úkol předvést nám hru na školu. To bylo jediné zadání, které dostaly, role, úkoly a celkovou režii si měly promyslet a dohodnout samy. Nejdříve to vypadalo, že se děti nedomluví, ale nakonec se prosadily tři dívky, které celou hru zorganizovaly. Vzniklo z toho zajímavé divadlo, děti si rozdělily role, jedna holčička jako paní učitelka celou třídu parádně řídila. Během hry se ukázaly charaktery jednotlivých dětí, jejich schopnosti i ochota poslouchat.

Po svačině už následovala návštěva první třídy. Školáci si pro nás připravili krátký program – ukázali nám svou třídu, zazpívali si s námi písničky, měli pro nás připravené pracovní listy s matematickými úkoly. Nejzajímavější ale byly úkoly na interaktivní tabuli. Tu děti ve školce nemají, tak to pro ně byla lákavá novinka. Paní učitelka jim připravila úkoly z opravdového slabikáře a písanky, každý si to mohl vyzkoušet. Na závěr návštěvy dostalo každé dítě od prvňáčků dekret, že jsou způsobilí jít k zápisu.

Před obědem jsme si ještě zacvičili ve velké školní tělocvičně. Připravila jsem si kolektivní hry, během kterých jsem chtěla ověřit, zda opravdu leváci mohou při kolektivním cvičení ostatním „překážet“ a „plést se jim pod nohy“. Motivací pro cvičení byla rozcvička školáků. Cvičili jsme v řadě, děti stály vedle sebe a měly provádět různé cviky. Vyskočit, vyběhnout, koulet sudy, otočit se dokola...

Všechny cviky děti zvládly, úroveň hrubé motoriky je u každého jiná. I leváci i praváci některé cviky dokázali zopakovat a napodobit přesněji, některé s obtížemi. Ale při cvičení v řadě se potvrdilo, že leváci opravdu mohou ostatním překážet nebo je překvapit ve směru, kde by je nikdo nečekal. Odráží se druhou nohou, všichni leváci se otočili za levou rukou, tedy čelem

proti sousedními pravákovi, sudy začali koulet v jiném směru než ostatní. I při házení míčem „ohrožovali“ ostatní, hází levou rukou, míč při nepřesném míření letí jinam, než bychom očekávali. Proto je potřeba volit opatrně tyto aktivity a dbát na to, kde a jak daleko od sebe děti stojí.

Při společných hrách a úkolech v malých skupinách nebo v týmech za sebou tyto potíže nevznikají. Ale v malém prostoru nebo při rušných hrách je potřeba myslet na bezpečnost a snažit se předejít úrazům organizací činností.

V pátek po obědě jsme zhodnotili celý týdenní projekt, děti se pochlubily svými školními sešity, nalepili jsme do nich všechny pracovní listy a ranní úkoly a dětem a rodičům tak vznikl zajímavý materiál, díky kterému mohli posoudit, jak na tom děti před zápisem do školy jsou. Ještě jednou jsme si zahráli na školní lavici, děti měly stejný úkol jako v úterý, napsat list uvolňovacích cviků. Všichni už si před psaním uklidili pracovní místo, správně si sedli, dva leváci si vzpomněli, že mají sedět nalevo od praváka. Ne všichni ale drželi tužku správně, i když jsme se tomu celý týden intenzivně věnovali, a ne všichni psali správně zleva doprava. Tato hra mi posloužila jako výstupní test, v oblasti samoobsluhy a spolupráce s praváky jsem děti pozorovala celý týden a nepotřebovala jsem je už znovu testovat.

10. Evaluace projektu

Projekt proběhl v předškolní třídě, kde se děti znají už dlouhou dobu. Kolektiv je menší, ve třídě je 18 dětí, třída je věkově homogenní. Učitelky spolu pracují už dlouhá léta, komunikují spolu, vychází si vstříc, proto je celé prostředí přátelské, klidné a jednotlivé dny velmi pěkně plynou. Já jsem se se třídou byla seznámit už dopředu, abychom mohli hned v pondělí začít pracovat, to se ukázalo jako dobrý nápad, děti už věděly, co se bude dít, jaké téma je čeká a těšily se. S učitelkami se znám, vyšly mi vstříc a zapojily projekt škola do svého programu o nějaký čas dříve. Zároveň mi poskytly cenné rady a informace o dětech, hlavně o sledovaných levácích, upozornily mě, na co a koho si dát pozor, společně jsme upravili celý projekt tak, aby co nejvíce vyhovoval zajatému režimu dětí.

Při přípravě projektu jsem počítala s některými obtížemi a slabými stránkami, které by mohly nastat. Obávala jsem se, že nedokážu realizovat projekt pro celou třídu a zároveň sledovat vybrané leváky a zaznamenávat si sledované jevy. Další slabou stránkou mohla být neznalost

prostředí, pomůcek a stylu práce v dané třídě. Bála jsem se, abychom neztráceli čas hledáním pomůcek a dlouhou přípravou aktivit, nechtěla jsem, aby děti dlouho čekaly jen proto, že špatně odhadnu rozložení aktivit ve třídě nebo se do třídy s nějakou aktivitou nevejdeme. Nejslabší stránkou se samozřejmě jevila neznalost dětského kolektivu. Děti jsem viděla půl dne v přípravném týdnu a pak jsme měli spolupracovat celý týden.

Ani jedna z těchto potenciálních obtíží mi nakonec práci neztížila. Děti je ve třídě málo, jsou stejného věku, všechny byly motivované k činnosti a těšily se na náš společný týden. Samy děti mi ochotně pomáhaly s přípravou pomůcek a aktivit. Po zkušenostech ze své praxe jsem nakonec nezařadila žádné aktivity složité na přípravu nebo pomůcky, většinou se mi totiž stalo, že ty nejsložitější aktivity děti nakonec nezaujaly. Proto byly všechny činnosti v rámci projektu jednoduché na přípravu i realizaci, aby děti rychle činnosti pochopily a měly dost času si je užít. I spolupráce s kolegyněmi ze školky byla výborná, ve všem mi vyšly vstříc, o celý projekt se zajímaly a v průběhu celého týdne mi dávaly cenné rady a další doporučení. Svou aktivitou mi zajistily i zájem ze strany rodičů leváků.

V průběhu projektu se osvědčily ranní úkoly. Děti jsou na ně zvyklé, po příchodu do školky se díky nim „zaklimatizují“, zapojí se do činností, jsou zvědavé, co je čeká a některým to usnadní i loučení s rodiči. V tomto týdnu byly ranní úkoly zaměřené na grafomotoriku, přinesly mi zajímavé poznatky o úrovni předškoláků v této oblasti, mohla jsem si udělat ucelený obrázek o tom, jak na tom předškoláci jsou. S leváky jsem ranní úkoly „jakoby náhodou“ plnila, sledovala jsem držení tužky, tlak na tužky, horní nebo dolní psaní, směr psaní... vše, o čem se v odborné literatuře mluví jako o problematickém. Ranní úkoly mi poskytly cenný materiál pro závěrečné vyhodnocení projektu.

Dále se ukázalo, že děti baví improvizace, dramatizace různých situací a různé hry. V ranním kruhu jsme si vždy povídali, co nás čeká, co je potřeba ve škole, jak to tam chodí. Děti se aktivně zapojovaly, každý má nějakou osobní zkušenost, ale pokud si mohly na školu samy hrát, všechny znalosti a informace se projeví daleko více. Děti velice bavila hra „zvoní“, kdy si samy hrály na školu, líbilo se jim i stolování s královnou. Praxe potvrdila, že činnostní a prožitkové učení je pro tento věk opravdu nejlepší.

Při hodnocení celého projektu jsem si všimla, že je ještě velký prostor pro rozvoj sebehodnocení, jak u dětí, tak z mé strany. Je potřeba vést děti k tomu, aby si samy dokázaly říct, co se jim povedlo a co by mohly udělat lépe, aby se dokázaly poučit z dané situace nebo

činnosti a příště se zachovat jinak. I mně dělá občas problém kriticky zhodnotit svou práci, říci si, co se povedlo a co příště zlepším. Toto je oblast, kde je velký prostor pro zlepšení.

11. Závěrečné zhodnocení projektu

Cílem celé práce „Příprava leváků na nástup do školy“ bylo zjistit, jaké podmínky mají leváci ve školkách, jak s nimi učitelky pracují a zda opravdu mají potíže, které jim jsou často v odborné literatuře přisuzovány.

Při přípravě tohoto projektu jsem si stanovila následující úkoly:

1. Zjistit, jaké mají leváci v mateřské škole podmínky.
2. Zjistit, zda učitelky v mateřských školách poskytují levákům nějakou speciální péči.
3. Na základě odpovědí z dotazníku pro učitelky mateřských škol sestavit soubor materiálů, úkolů a činností, které by mohly levákům usnadnit přípravu pro vstup do školy.
4. V praxi ověřit tyto materiály.

Z dotazníků jsem získala velké množství nápadů, ale i postřehů a informací o levácích v mateřské škole a o práci s nimi. Všechny tyto informace jsem roztřídila do několika okruhů:

1. jemná motorika a grafomotorika
2. samoobsluha
3. běžný den – zde jsou zahrnuty otázky spolupráce s praváky, kolektivní hry a činnosti
4. pomůcky pro leváky

Jelikož jedním z úkolů práce bylo všechny tyto nápady a materiály prakticky ověřit, sestavila jsem týdenní projekt „Už budu školák“, který jsem realizovala v Mateřské a Základní škole Na Daliborce v Hořicích. Během týdenní práce s dětmi jsem sbírala poznatky a materiály, sledovala jsem leváky ve třídě, diskutovala jsem s učitelkami o přípravě a potížích leváků. Všechny tyto poznatky jsem následně shrnula do následujících závěrů:

Předškolní rok je období naplněné změnami – dítě dozrává fyzicky i psychicky, zvyšují se nároky na něj. V očekávání zápisu do základní školy a následného nástupu do školy je dítě více sledováno a testováno, někdy porovnáváno s ostatními dětmi, rodiče i učitelky v mateřských školách se snaží dítěti co nejvíce usnadnit tu velkou změnu, co nejlépe ho na ni připravit. Rodiče řeší logopedické problémy, některé děti se teprve stranově vyhraňují, začínají kreslit, některé děti poprvé nastupují do mateřské školy a začleňují se do kolektivu, děti začínají s volnočasovými aktivitami... Předškolní rok je opravdu rokem plným změn. Každé dítě dozrává jinak rychle, má své tempo a je potřeba to akceptovat a dítěti se individuálně věnovat.

Lateralita je jen jedním z mnoha aspektů, které mají vliv na to, jak je dítě v předškolním roce úspěšné. Pokud jsou děti v tomto věku už stranově vyhraněné, nezáleží příliš na tom, jestli jsou leváci nebo praváci, leváci mohou být šikovnější a rychlejší než praváci, mohou lépe kreslit i tvořit než praváci. Záleží na mnoha faktorech, rodinném prostředí, individuálním vývoji dítěte, podpoře rodiny... Ostatně i Ivo Vodička ve své knize *Nechte leváky drápat* (2015) vyvrací mýtus, že malí leváci jsou méně šikovní a mají horší školní výsledky než praváci. To jsem si ostatně ověřila i během svého projektu ve školce. Sledovala jsem čtyři leváky, nebyli v průměru ani lepší, ani horší než praváci.

11.1. Vstupní a výstupní test

Vstupní test děti prováděly v pondělí po ranním kruhu, motivací bylo vyzkoušet si, co správný školák musí umět. Prováděli ho praváci i leváci, test leváků jsem si vyhodnotila. Děti dostaly test oznámkovaný jako ve škole. Jedničky jsou pro děti velkou motivací k práci.

Test obsahoval šest oblastí – prvky z testu lateralit, grafomotoriku, stolování, oblékání a kresbu postavy. V každé oblasti bylo několik sledovaných bodů. Celý test je uveden v příloze. Test mi potvrdil informace o sledovaných levácích, které mi poskytly učitelky a kterých jsem si stihla všimnout. Leváky jsem označila písmeny A – D, ve třídě jsou tři chlapci a dívka D.

Jako výstupní test mi posloužil list z písanky. Zde jsem sledovala to, co jsme s dětmi trénovali celý týden v rámci ranních úkolů i dalších aktivit, tedy jak si připraví místo pro psaní, jak drží tužku a zda na ni netlačí. A jestli dodržují směr psaní zleva doprava.

Ze vstupního testu, závěrečné písanky i celotýdenního pozorování vplynulo, že chlapec A a dívka jsou připraveni pro vstup do školy, oba pracovali pečlivě, mají upevněný směr budoucího

psaní, správně drží tužku a jsou ochotní nechat si poradit a pomoci. Chlapec B je ze všech čtyř dětí nejmladší, šesté narozeniny bude mít až v červnu. Je pečlivý, naživý, ale v oblasti grafomotoriky potřebuje ještě velkou pomoc. V pátek při výstupním testu si vzpomněl, v jakém směru má psát, uklidil si místo na stole, ale správný úchop tužky se za týden nacvičit nepodařilo. Chlapec C neobstál v žádné ze sledovaných oblastí, nechce se mu pracovat, naschvál nespolupracuje, když něco musí. Rodiče budou žádat odklad školní docházky, bohužel mají pocit, že tím se vše vyřeší. Se školkou chování svého syna nechtějí řešit.

11.2. Oblast jemné motoriky a grafomotoriky

Na jemnou motoriku a grafomotoriku se zaměřuje největší pozornost odborné literatury, obtíže v ní jsou taky největší a nejzřetelnější. Pokud dítě vezme tužku do levé ruky, je to neklamný znak, že je to levák a každý může na první pohled vidět, jak kreslí nebo píše a vynešt závěr.

Sovák jako nejčastější obtíže leváků v oblasti grafomotoriky vidí špatné držení tužky a chybné postavení celé ruky, tlak na tužku a obrácený směr psaní. (Sovák, 1966) Takzvané horní psaní, drápání, už není považováno za chybné, důraz je kladen na správné držení tužky a uvolněné zápěstí.

Já jsem po celý týden zařazovala různé aktivity na nácvik budoucího psaní, ranní úkoly, práci v centrech aktivit, celé jedno dopoledne jsme měli vyhrazené pro psaní a hygienu při psaní. Sledování leváci už při vstupním testu ukázali různou úroveň zdatnosti.

Chlapec A a dívka nepotřebovali žádné korekce, v oblasti grafomotoriky a jemné motoriky jsou zdatní a připravení do školy. Směr psaní zleva doprava měli upevněný, nepotřebovali žádné pomocné básničky ani jiné pomůcky. Je možné říci, že byli zdatnější než mnozí praváci. Chlapec B byl ze všech čtyř nejmladší, ale snažil se a má velkou podporu v rodině. Špatně drží tužku a vytáčí zápěstí, to se za jeden týden odstranit nepovedlo, společně na tom pracují celý školní rok. Pomocí básničky jsme nacvičili směr psaní zleva doprava, ale jen tehdy, když jsem u něho stála a básničku mu připomněla. Ale do nástupu do školy si správný směr určitě upevní. Ani on nebyl horší než praváci.

Poslední chlapec byl problémový, pracovat se mu nechtělo, tyto aktivity ho nebaví, žádnou podporu v rodině učitelky nemají. Chlapec prakticky vůbec nekreslí, neumí držet tužku, neví,

kteřá ruka je levá, nezvládá ani základní uvolňovací cviky. Rodiče budou žádat o odklad školní docházky.

V oblasti jemné motoriky a grafomotoriky se osvědčily básničky pro správné držení tužky a psaní zleva doprava. Dětem se líbily, bylo to něco nového. Básničky posloužily i ke zklidnění před psaním, děti si měly čas prohlédnout pracovní list, správně uchopit tužku, přeřikat si básničku, zklidnit se a pak teprve začít psát. Určitě je to jedna z možností, jak si uvědomit, které činnosti se teď má dítě věnovat, a začít se soustředit. Na druhou stranu si ale děti za jeden týden nestihly tento postup zažít, pokud přišly k úkolu samy, pracovaly tak, jak byly zvyklé jindy a nedaly si pozor ani na držení tužky, ani na směr psaní. Určitě by bylo vhodné používat to systematicky a dlouhodobě.

11.3. Sebeobsluha

V oblasti sebeobsluhy jsem sledovala jednak schopnost samostatně se obléci a jednak správné stolování. Co se týká stolování, předškolní dítě je už většinou samo schopno se čistě najíst a u jídla se obsloužit se vším všudy bez ohledu na preferenci pravé nebo levé ruky. Při jídle je spíše potřeba dbát na pravidla slušného chování, připomínat je dětem. V dnešní době už není prohřešek proti etiketě jíst polévku levou rukou, pokud člověk jí čistě. S dětmi jsme si prakticky vyzkoušeli, jaká pravidla se u stolu dodržují, je potřeba říci, že v této školce se na pravidla etikety opravdu dbá a děti jedí opravdu pořádaně.

Zajímavé bylo sledovat, jak si děti samy prostírají. Leváci už vědí, že si mají lžící připravit na levou stranu, většinou si k levé ruce stavěli i skleničku s pitím. Někteří praváci postřehli, že mají prostřeno „špatně“ a vznikla hned příležitost k diskusi a následnému experimentu.

Děti obstály i při hře na stolování s královnou, pravidla slušného chování znají a všichni se snažili je co nejvíce dodržovat. Leváci měli samozřejmě se lžící v pravé ruce potíže, ani někteří dospělí se pravou rukou nenajedí. Ale na druhou stranu i někteří praváci měli problém najíst se čistě celým přiborem. Všimla jsem si, že spousta dětí jí druhé jídlo jen vidličkou a tu drží v pravé ruce.

Při stolování s královnou jsme si vyzkoušeli i přípitek a podávání ruky. Tady jsou leváci opravdu ve značné nevýhodě, musí držet plnou skleničku v pravé ruce, hlídat, aby při „cinkání“ nic nevyhlili. Při podávání ruky si musí pohlídat levou ruku, která je šikovnější a automaticky se

nabízí k podání. S tím mají ale obtíže i dospělí leváci, i oni se musí soustředit, kterou ruku podávají.

Při běžném jídle si nikdo z dětí nevšiml, že leváci jedí druhou rukou, všichni to berou automaticky a nikdo to nesleduje. Pouze při hře, když jsme na to všichni dávali pozor, si děti všimaly, že jsou leváci méně šikovní. A leváci se cítili méně komfortně, možná poprvé v životě byli kvůli své stranové preferenci takhle sledováni. Praváci si potom vyzkoušeli, jaké to je jíst levou rukou, aby si uvědomili, jak složité bylo pro kamarády jíst před královnou pravou rukou.

Co se týká oblékání, to je pro malé leváky zapeklitější. Nejde o oblékání, ale o různá zapínání. Všichni čtyři leváci v naší třídě se umí sami obléci. Chlapec A a dívka si umí zavázat tkaničky a zapnout zip, s knoflíky mají trochu potíže. Ale obléknou se čistě a upraví se. Zbylí dva chlapci si neumí zavázat tkaničky, rodiče je to zatím ani neučí. Problém mají i se zapínáním zipu a konečnou úpravou oděvu.

Zase je ale potřeba říci, že jako leváci nejsou rozhodně nejhorší. Někteří praváci se ani v předškolním věku ještě sami neoblékli, tkaničky si umí zavázat osm dětí z osmnácti. Bez dopomoci se oblékne asi polovina dětí, ostatní potřebují zapnout zip nebo doupravit.

Pro leváky je opravdu složitější zapínat zipy, knoflíky a různé háčky a přezky, protože jsou všechny konstruovány a do oděvu všívány tak, aby se dobře zapínaly pravákům. Ale při důsledném nácviku a podpoře se to snadno naučí i leváci. Jak doporučuje Vodička ve svých pracovních sešitech KuliFerda a jeho svět, je potřeba hlavně dbát na to, abychom levákům neukazovali vázání nebo zapínání zrcadlově, je potřeba stát za nimi, hrát si na chobotnice a vést jim levou ruku. Pro některé rodiče praváky může být toto zajímavá výzva z oblasti jemné motoriky!

11.4. Běžný den

Spolupráci leváků s praváky jsem sledovala po celý týden během všech aktivit. Jak píše Vodička (2015, str. 87): „svět hraček je milosrdný“, děti opravdu neřeší, kdo je levák a kdo pravák, pokud je na to přímo neupozorníme. Děti jsou vynalézavé, dokáží spolupracovat a pracovat vedle sebe bez ohledu na pravou nebo levou ruku. Pokud si překáží, vyhoví si a přisednou si, někdy vymýšlí zajímavé kreace, různě se natahují jeden přes druhého a vůbec jim to nevadí.

Pouze při hře na školní lavice jsme narazili na problém, pokud si sedli levák a pravák vedle sebe a zrovna na špatné místo. Dětem by to nevadilo, k papíru by se zkroutily, až na mou výzvu si přisedly.

Párkrát jsme zkoušeli i drobné aktivity druhou nevedoucí rukou, vždy ve chvíli, pokud jsme na téma leváci – praváci narazili. Děti měli například za úkol vylovit korálky druhou rukou, nakreslit domeček, postavit komín z kostek... všechny tyto aktivity posloužily jako ukázka toho, že jedna ruka je vždy šikvnější. Ale ani tehdy si děti nijak neuvědomily, že by byl někdo levák a někdo pravák.

Zajímavé bylo sledovat děti v tělocvičně při společném cvičení. S leváky mám velké osobní zkušenosti, ale tohle jsem nikdy neměla možnost sledovat. Ověřila jsem si v praxi to, na co upozorňuje Haeley ve své knize, že při společných aktivitách leváci často překvapí nebo i neúmyslně ublíží právě kvůli jinému směru. S rozvojem hrubé motoriky si leváci začnou uvědomovat, že si musí dát pozor na to, kam hází nebo kterou nohou se odrazí při skoku. U malých dětí je potřeba hlavně v malém prostoru dávat pozor, aby nedošlo k úrazu, vhodně volit aktivity. Nám se osvědčilo cvičit v malých skupinkách, kde mají děti větší prostor kolem sebe nebo v zástupu za sebou.

11.5. Závěrečné shrnutí

Během týdenního projektu jsem si ověřila v praxi, že leváci nepotřebují žádnou zvláštní péči kromě oblasti grafomotoriky. V jednotlivých činnostech nebyli leváci ani horší, ani lepší než praváci, rozhodně je nehendikepovala jejich stranová preference. V oblasti grafomotoriky mohou mít někteří leváci potíže při uvolňovacích cvicích – obzvlášť se směrem budoucího psaní. Pokud se ale ve školce grafomotorickým cvikům pravidelně, nejlépe denně, věnují, mají předškoláci celý rok na to, aby to natrénovali a směr budoucího psaní upevnili.

Co se týká podpory leváků ze strany učitelek v mateřské škole, ověřila jsem si, že každé dítě, bez ohledu na levou nebo pravou ruku má plnou podporu učitelky a tolik času a péče, kolik potřebuje. I když literatura a praktické materiály pro leváky ve školkách chybí, učitelky dokáží najít způsoby, jak levákům pomoci a naučit je vše, co potřebují. Důležitá je i spolupráce rodiny a ochota rodičů s dětmi pracovat doma a nenechávat všechno jen na školce.

Celý projekt splnil má očekávání a ověřil v praxi všechny cíle a zadané úkoly této práce. Při hodnocení celého projektu vyplynula následující doporučení a náměty pro další zkoumání:

1. Je potřeba vyvarovat se mýtů o levácích. Zažité pravdy o tom, že leváci jsou nešikovní, špatně čtou a píšou, neumí kreslit, mají větší sklony k dys- poruchám jsou opravdu jen mýty, které je potřeba vyvracet. Týden s předškoláky mi dokázal, že ani jedna „pravda“ o levácích neplatí.
2. Více než na lateralitě dítěte záleží na jiných faktorech – rodinném zázemí a podpoře rodičů, povaze dítěte a celkovém fyzickém a psychickém vývoji dítěte. Leváci jsou mnohdy lépe připraveni pro nástup do školy než praváci.
3. Bylo by zajímavé sledovat tuto třídu po celý školní rok. Projekt proběhl v únoru, děti tedy měly za sebou šest měsíců práce. Zajímavé by bylo sledovat je už od září, v jednotlivých oblastech zkoumat, jak se posouvají dál.
4. Je potřeba zaměřit se na oblast grafomotoriky a denně cvičit. Kromě vlastních uvolňovacích cviků je třeba dbát i na správné sezení, úchop tužky, pořádek na stole. Pokud děti plní pracovní listy bez dohledu, rychle něco načarují, mají splněno a mohou si jít hrát. Sice trénují, ale nemají zažité nic z oblasti tzv. hygieny psaní.
5. U leváků, ale i u některých praváků, je třeba důsledně dbát na správný směr budoucího psaní, tedy zleva doprava. Nám se osvědčily básničky, dětem se líbily, zapamatovaly si je, před psaním se zklidnily, zopakovaly básničku a uvědomily si tak, co se po nich chce. Je to ale práce pro učitelky, které se musí na úkolu aktivně podílet.
6. Používat více pomůcek pro leváky. Ve školce mají nůžky pro leváky, děti si je mohou vybrat, pokud je potřebují. Současný trh nabízí i další praktické pomůcky, i pro domácnost (škrabky). Paní učitelky samy přiznaly, že pokud s dětmi pečou nebo vaří, leváci se nezapojují do čištění zeleniny, protože nemají jak.

12. Závěr

Leváctví je v současné době chápáno jako normální jev, leváci jsou přijímáni v kolektivu bez údivu nebo nepatřičných reakcí. Existuje velké množství různých pomůcek a nástrojů určených právě levákům, objevuje se i odborná literatura pojednávající o tomto tématu.

Přesto se leváci už od dětství dostávají do situací, které jsou pro ně obtížnější a musí vynaložit více úsilí, aby je překonali. Pro rodiče nebo učitelky v mateřské škole je někdy překvapením, že dítě bojuje s takovou jednoduchou věcí, jako je zip, že správně prostřený stůl je pro něho strašák, protože hrozí, že něco vylije nebo převrhne. Malý levák i jeho rodiče se proto musí už od malička učit, že leváctví je sice přirozený jev, ale

Ve své práci jsem se zaměřila na leváky v předškolním věku a jejich přípravu na nástup do školy. Nejprve jsem se pokusila na základě odborné literatury objasnit levorukost jako fyziologický jev, zaměřila jsem se na základní pojmy jako je laterality a dominance, testy laterality. Velkou kapitolou byla i otázka přeučování, jev, který byl školským zákonem zakázán už v roce 1967, ale který je i v současné době praktikován v rodinách poměrně ve velkém. Hlavně starší generace totiž nechce mít dítě leváka.

Ve druhé části jsem se zabývala praktickým výzkumem. Oslovila jsem učitelky v mateřských školách v Hořicích a okolí, vybrala jsem různé školky, velké i jednotřídky, s různým vzdělávacím programem. Učitelek jsem se prostřednictvím dotazníku ptala na jejich praktické zkušenosti s leváky. Chtěla jsem zjistit, jaké používají pomůcky pro leváky, jaké mají nápady, materiály pro práci s leváky. Z dotazníku jsem získala jednak statistické údaje o počtech leváků ve třídách, jednak materiály pro vlastní práci s leváky. Ty jsem sestavila do uceleného souboru, rozdělila podle oblasti použití a vznikl tak zajímavý soubor pomůcek, návodů a nápadů přímo z praxe.

Tyto nápady jsem nakonec vyzkoušela v praxi v jedné z mateřských škol, v předškolní třídě. Spolu s učitelkami jsme připravili týdenní projekt, do kterého jsem se pokusila dosadit právě materiály pro leváky a vyzkoušet je přímo v praxi na dětech.

V rámci projektu jsem ověřila jednak nápady a materiály sebrané z dotazníků, některé se osvědčily, hlavně básničky na správné držení tužky a směr psaní. V materiálech od učitelek byla i velká řada postřehů a zajímavostí, které za svůj profesní život s leváky nastřádaly. I na ty jsem se zaměřila. Zjistila jsem například, že děti si samy nevšimnou, že někdo je levák nebo pravák, pokud je na to neupozorníme. Dále jsem si ověřila, že leváci mají opravdu větší potíže

se zavazování tkaniček, zapínáním zipu a knoflíků. Tkaničky jsou velký problém i pro praváky, leváci to mají o to těžší, že je to často učí pravák, ukazuje jim to různě přes ruku, zrcadlově nebo se sám pokouší nemotorně vázat levou rukou. Na druhou stranu se ukázalo, že ani oblékání nemusí být problém, pokud rodiče s dětmi trénují a děti mají prostor samy to neustále zkoušet.

V rámci projektu jsem si také odpověděla na výzkumné úkoly, které jsem si zadala. V této předškolní třídě se ukázalo, že leváci nepotřebují žádnou speciální péči, nejsou horší nebo pomalejší než praváci, záleží na jiných faktorech než na stranové preferenci. Ověřila jsem si taky, že paní učitelky věnují dostatek času každému dítěti, levákovi i pravákovi, a leváci rozhodně nepotřebují speciální přístup jen kvůli své vedoucí levé ruce.

V neposlední řadě jsem si ověřila spoustu svých postřehů ze soukromého i profesního života, z celého projektu vyplynulo, že každé dítě je jiné a každé potřebuje svůj čas na to, aby došlo ke vstupu do školy ve všech oblastech, které se zkoumají.

13. Zdroje

Knihy

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Edika, 2015. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-266-0658-1.74

DRNKOVÁ, Zdena, SYLLABOVÁ, Růžena. *Záhady leváctví a praváctví*. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0113-6

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 978-80-76315-185-0

HEALEY, Jane M. *Leváci a jejich výchova*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0855-6

HORNÁČKOVÁ, Vladimíra. *Inspirace pro tvorbu projektu v mateřské a základní škole na téma "Včelka a příroda"*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-505-9.

KŘIŠŤÁNOVÁ, Ladislava. *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-914-8

MATĚJČEK, Zdeněk. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0000-0

OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4

SKUTIL, Martin A KOL. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7

SOVÁK, Miloš. *Metodika výchovy leváků*. Praha: SPN, 1966

SOVÁK, Miloš. *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1961

SOVÁK, Miloš. *Výchovné problémy leváctví*. Praha: SPN, 1960

SYNEK, František. *Záhady levorukosti. Asymetrie u člověka*. Praha: Horizont, 1991.
ISBN 80-7012-054-1

ŠPLÍCHAL, Antonín. *Aktivity pro leváky: pracovní listy na procvičování grafomotoriky*.
Praha: Fragment, 2018. ISBN 978-80-253-3748-6

ŠPLÍCHAL, Antonín. *Já píšu levou! Pracovní listy na procvičování grafomotoriky*.
Praha: Fragment, 2016. ISBN 978-80-253-2711-1

TĚTLAHOVÁ, Marie. *Šimonovy pracovní listy 25*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1189-1)

VODIČKA, Ivo. *KuliFerda a jeho svět: pracujeme s levákem v předškolním věku. Pracovní sešit 1. Máme doma leváka?* Praha: Raabe, 2015. ISBN 978-80-7496-174-8

VODIČKA, Ivo. *KuliFerda a jeho svět: pracujeme s levákem v předškolním věku. Pracovní sešit 2. Levá a pravá*. Praha: Raabe, 2015. ISBN 978-80-7496-175-5

VODIČKA, Ivo. *KuliFerda a jeho svět: pracujeme s levákem v předškolním věku. Pracovní sešit 3. Levák a všední den I*. Praha: Raabe, 2015. ISBN 978-80-7496-176-2

VODIČKA, Ivo. *KuliFerda a jeho svět: pracujeme s levákem v předškolním věku. Pracovní sešit 4. Levák a všední život II*. Praha: Raabe, 2015. ISBN 978-80-7496-177-

VODIČKA, Ivo. *KuliFerda a jeho svět: pracujeme s levákem v předškolním věku. Pracovní sešit 5. Levák kreslí, maluje a tvoří.* Praha: Raabe, 2015. ISBN 978-80-7496-178-6

VODIČKA, Ivo. *KuliFerda a jeho svět: pracujeme s levákem v předškolním věku. Pracovní sešit 6. Grafomotorická cvičení pro malé leváky.* Praha: Raabe, 2015. ISBN 978-80-7496-179-3

VODIČKA, Ivo. *Nechte leváky drápat: metodika levorukého psaní, kreslení a malování.* Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0992-8

ZOCHE, Hermann - Josef. *Vidím svět i z druhé strany: mimořádné schopnosti leváků.* Ikar, 2006. ISBN 80-249-0647-3

články

MERTIN, V. *Máme doma leváka.* Děti a my. 2005, roč. 35, č. 2, str. 10. ISSN 0323-1879

VODIČKA, I. *Levák a psaní.* Speciální pedagogika. 2015, č. 4, str. 494 – 507. ISSN 1211-2720

online zdroje

KRYŠTOFOVÁ, PAVLÍNA. *Zkřížená lateralita, cvičení pro spolupráci mozkových hemisfér* [online]. Copyright © 2022. [cit. 2022-04-30]. Dostupný z <https://www.oppvyskov.cz/index.php/pracoviste/boskovice/93-rodic-boskovice/358-zkrizena-lateralita-cviceni-pro-spolupraci-mozkovych-hemisfer>)

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. Copyright © 2013-2020. [cit. 2022-04-30]. Dostupný z <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-od-1-1>

VODIČKA. IVO. *Levák a předškolní výchova* [online]. Copyright © 2012. [cit. 2022-04-30].
Dostupné z <https://www.levactvi.cz/levak-a-predskolni-vychova/>

www. <https://prolevaky.cz/>

Fotografie a pracovní listy byly pořízeny během týdenního projektu autorkou práce.

14. Přílohy

14.1. Vstupní test

Vstupní test				
	Chlapec A	Chlapec B	Chlapec C	Dívka D
Test laterality				
Kuličky do sklenice	L	L	L	L
Kukátko	L	P	X	L
Ruka na ucho	L	P	X	L
Grafomotorika				
Příprava prac. místa	Ne	Ne	Ne	Ano
Správné sezení	Ano	Ne	Ne	Ano
Úchop tužky	Ano	Ne	Ne	Ano
Tlak na tužku	Ne	Ano	Ne	Ne
Směr psaní	Zleva doprava	Opačný	Opačný	Zleva doprava
Přesnost	Ano	Ne	Ne	Ano
Stolování				
Lžice L x P ruka	L	L	L	L
Vidlička L x P ruka	L	L	L	L
Čistota u stolu	Ano	Ano	Ne	Ano
Oblékání				
Tkaničky	Ano	Ne	Ne	Ano
Zip	Ano	Ne	Ne	Ano
Knoflíky	Pomalů, obtížně	Ne	Ne	Pomalů
Samostatnost	Ano	Ne	Ne	Ano
Kresba postavy	S detaily	Bez propracovaných detailů	Neodpovídá věku	Výborná práce
Poznámky	Nejstarší z dětí, samostatný, pracovitý, pilný	Nejmladší, pomalý, potřebuje pomoc, snaživý	ale Nespolupracuje, řízené činnosti ho nebaví, nerad kreslí, v sebeobsluze potřebuje dopomoc Kresbu dělat nechtěl, naschvál práci odbyl	Pečlivá, pracovitá, ve všech sledovaných oblastech

14.2. Výstupní test

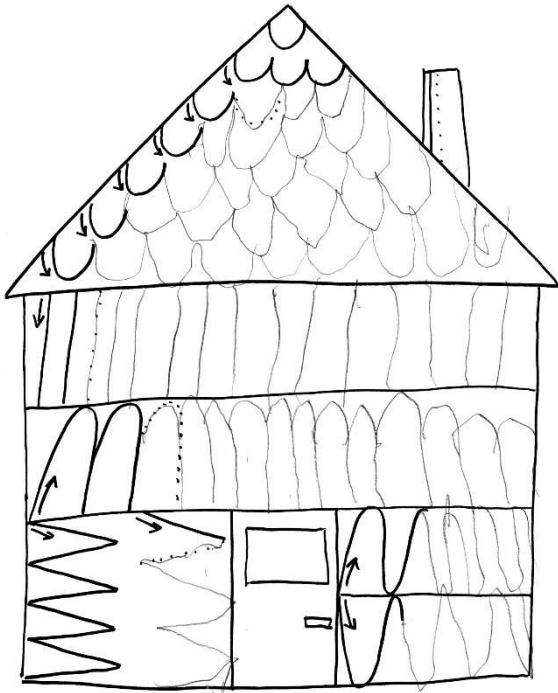
Výstupní test				
	Chlapec A	Chlapec B	Chlapec C	Dívka D
Příprava místa	Ano	Ne	Ne	Ano
Úchop tužky	špetkový	špatný	špatný	špetkový
Tlak na tužku	ne	ano	ne	ne
Směr psaní	zleva	zleva	zleva	zleva
Úprava	Odpovídá věku	Odpovídá věku	ne	pečlivé
Poznámky	Velmi pěkná práce, samostatný, pečlivý	S dopomocí, vzpomněl si na směr psaní díky básničce	Nespolupracuje, práci naschvál odbyl	Pečlivá práce, velmi vospělá

14.3. Vstupní test – pracovní listy

FORMY
LIST

kouz je venku velký mráz,
hadný domek schová' nás.

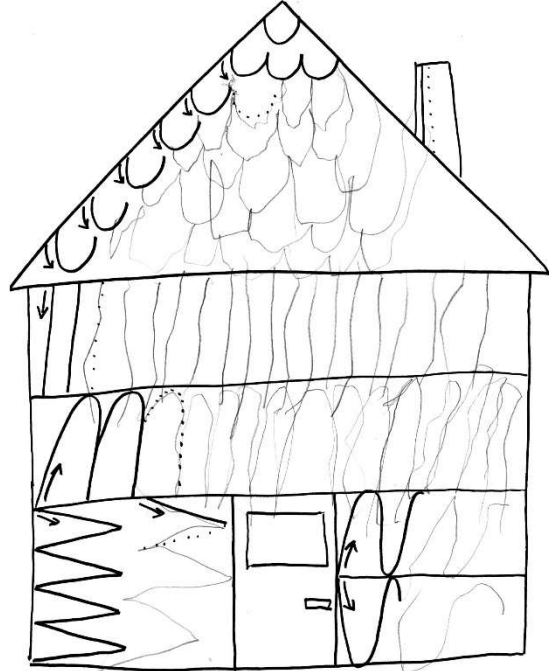
CHLAPEČ
A

FORMY
LIST

kouz je venku velký mráz,
hadný domek schová' nás.

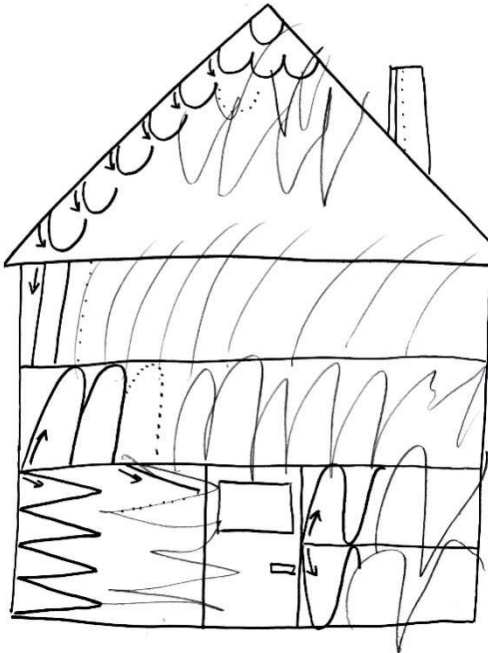
CHLAPEČ
B

FORMY
LIST

kouz je venku velký mráz,
hadný domek schová' nás.

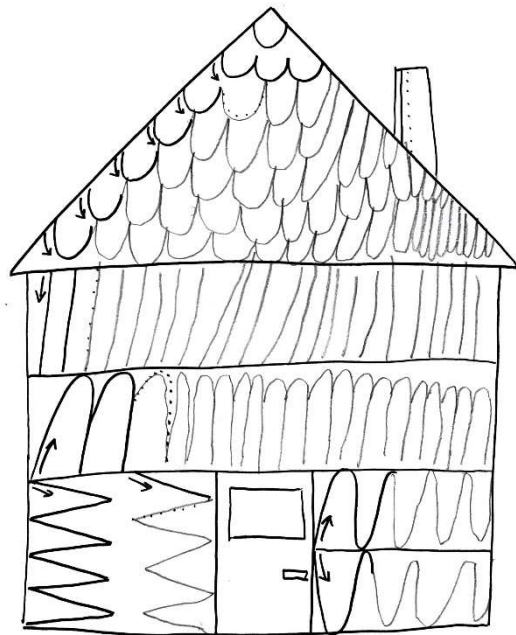
CHLA
C

FORMY
LIST

kouz je venku velký mráz,
hadný domek schová' nás.

DÍVČA
D

14.4. Výstupní test – pracovní listy

Už budu školák!

Handwriting practice for a boy, labeled "CHLAPEC B". The page contains six rows of cursive writing on lined paper. The first row is the sentence "Už budu školák!". The following five rows contain repetitive cursive patterns for the letters 'l', 'n', 'e', 'a', and 'v'. The patterns are: 1) a series of 'l' characters, 2) a series of 'n' characters, 3) a series of 'e' characters, 4) a series of 'a' characters, and 5) a series of 'v' characters. The handwriting is somewhat shaky and uneven.

CHLAPEC B

Už budu školák!

Handwriting practice for a girl, labeled "DÍVKY D". The page contains six rows of cursive writing on lined paper. The first row is the sentence "Už budu školák!". The following five rows contain repetitive cursive patterns for the letters 'l', 'n', 'e', 'a', and 'v'. The patterns are: 1) a series of 'l' characters, 2) a series of 'n' characters, 3) a series of 'e' characters, 4) a series of 'a' characters, and 5) a series of 'v' characters. The handwriting is more consistent and smoother than the boy's.

DÍVKY D

Už budu školák!

Handwriting practice for a boy, labeled "CHLAPEC A". The page contains six rows of cursive writing on lined paper. The first row is the sentence "Už budu školák!". The following five rows contain repetitive cursive patterns for the letters 'l', 'n', 'e', 'a', and 'v'. The patterns are: 1) a series of 'l' characters, 2) a series of 'n' characters, 3) a series of 'e' characters, 4) a series of 'a' characters, and 5) a series of 'v' characters. The handwriting is very consistent and well-formed.

CHLAPEC A

Už budu školák!

Handwriting practice for a boy, labeled "CHLAPEC B". The page contains six rows of cursive writing on lined paper. The first row is the sentence "Už budu školák!". The following five rows contain repetitive cursive patterns for the letters 'l', 'n', 'e', 'a', and 'v'. The patterns are: 1) a series of 'l' characters, 2) a series of 'n' characters, 3) a series of 'e' characters, 4) a series of 'a' characters, and 5) a series of 'v' characters. The handwriting is somewhat shaky and uneven.

CHLAPEC B

14.5. Úchop tužky

